

RAMÓN LLULL

L'ART BREU

Déu, amb ajuda de la vostra gràcia i amor, comença l'Art breu, que és imatge de l'Art general', així intitulada: "Déu, amb ajuda de la vostra suprema perfecció, comença l'Art general".

CONTINGUT

PRÒLEG	3
DE LA PRIMERA PART, QUE TRACTA DE L'ALFABET D'AQUESTA ART	3
ALFABET	3
DE LA SEGONA PART, QUE TRACTA DE LES QUATRE FIGURES	5
1. De la primera figura, significada per A	5
2. De la segona figura, significada per T	6
3. De la tercera figura	8
4. De la quarta figura	9
DE LA TERCERA PART, QUE TRACTA DE LES DEFICIENCIES DELS PRINCIPIS	10
DE LA QUARTA PART, QUE TRACTA DE LES REGLES	11
DE LA CINQUENA PART, QUE TRACTA DE LA TAULA	12
DE LA SISENA PART, QUE TRACTA DE L'EVACUACIÓ DE LA TERCERA FIGURA	16
DE LA SETENA PART, QUE TRACTA DE LA MULTIPLICACIÓ DE LA QUARTA FIGURA	17
DE LA VUITENA PART, QUE TRACTA DE LA BARREJA DELS PRINCIPIS I DE LES REGLES	18
DE LA NOVENA PART, QUE TRACTA DELS NOU SUBJECTES	19
Del primer subjecte, que tracta de Déu, considerat a partir dels principis	20
Del segon subjecte, que tracta de l'àngel	20
Del tercer subjecte, que tracta del cel	21
Del quart subjecte, que és l'home	21
Del cinquè subjecte, que és la imaginativa	21
Del sisè subjecte, que és la sensitiva	22
Del novè subjecte, que és la instrumentativa	22
DE LA DESENA PART, QUE TRACTA DE L'APLICACIÓ	23
De les cent formes	24
DE L'ONZENA PART, QUE ÉS DE LES QÜESTIONS	26
1. De les qüestions de la primera figura	27

2. De les qüestions de la segona figura	27
La primera és quan es pregunta:	28
La segona manera és quan es pregunta:	28
La tercera manera és quan es pregunta:	28
3. De les qüestions de la tercera figura	28
4. De les qüestions de la quarta figura	29
5. De les qüestions a partir de les definicions dels principis	29
6. De les qüestions a partir de les regles	29
7. De les qüestions plantejades mitjançant la taula	30
8. De les qüestions plantejades a partir de l'evacuació de la tercera figura	30
9. De les qüestions plantejades a partir de la multiplicació de la quarta figura	31
10. De les qüestions plantejades a partir de la barreja dels principis i de les regles	31
11. Sobre les qüestions dels nou subjectes	31
a) De les qüestions del primer subjecte, que és Déu	31
b) De les qüestions del segon subjecte, que és l'àngel	31
c) De les qüestions del tercer subjecte, que és el cel	32
d) De les qüestions del quart subjecte, que és l'home	32
e) De les qüestions del cinquè subjecte, que és la imaginativa	33
f) De les qüestions del sisè subjecte, que és la sensitiva	33
g) De les qüestions del setè subjecte, que és la vegetativa	33
h) De les qüestions del vuitè subjecte, que és l'elementativa	33
i) De les qüestions del novè subjecte, que és la instrumentativa	34
12. De les qüestions de les cent formes	34
DE LA DOTZENA PART, QUE ÉS DE L'HABITUACIÓ	35
DE LA TRETZENA PART, QUE ÉS DEL MODE D'ENSENYAR AQUESTA ART	36
DEL CAP D'AQUESTA ART	36

PRÒLEG

La raó per la que fem aquesta Art breu és perquè l'Art magna sigui més fàcilment coneguda; doncs, si se'n coneix, tant l'Art susdita com les altres arts es poden saber i aprendre amb facilitat.

La finalitat d'aquesta Art és respondre totes les qüestions, sempre que se sàpiga el significat de cada terme.

Aquest llibre es divideix en tretze parts, les mateixes en què es divideix l'Art magna. La primera part tracta de l'alfabet; la segona, de les figures; la tercera, de les definicions; la quarta, de les regles; la cinquena, de la taula; la sisena, de l'evacuació de la tercera figura; la setena, de la multiplicació de la quarta figura; la vuitena, de la barreja dels principis i de les regles; la novena, dels nou subjectes; la desena, de l'aplicació; la onzena, de les qüestions; la dotzena, de l'habitació; la tretzena, de la manera d'ensenyar aquesta Art. Començarem doncs per la primera part.

DE LA PRIMERA PART, QUE TRACTA DE L'ALFABET D'AQUESTA ART

Introduïm un alfabet en aquesta Art per poder fer-hi figures i barrejar principis i regles per buscar la veritat. Doncs, per mitjà d'una lletra que posseeix diversos significats, l'entesa és més general per rebre molts significats i fer ciència. Convé saber de memòria aquest alfabet, ja que, altrament, l'estudiós d'aquesta Art no la podrà fer servir bé.

ALFABET

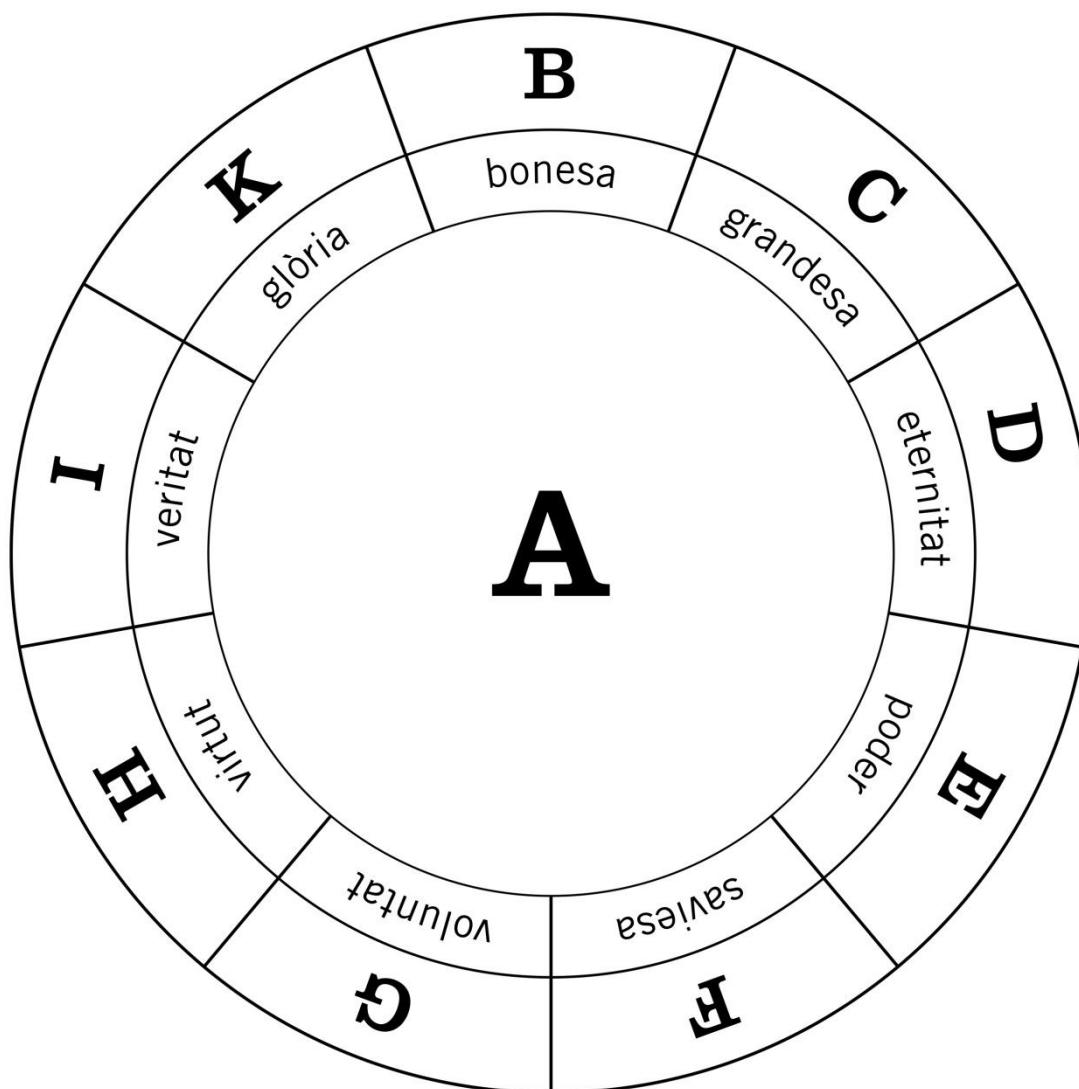
- B significa bonesa, diferència, sí és?', Déu, justícia i avarícia.
- C significa grandesa, concordança, què és?, àngel, prudència i gola.
- D significa eternitat o durada, contrarietat, de què és?, cel, fortalesa i luxúria.
- I significa poder, començament, per què és?, home, temprança i supèrbia.
- F significa saviesa, mitjà, quant és?, imaginativa, fe i accídia.
- G significa voluntat, fi, quant és?, sensitiva, esperança i enveja.
- H significa virtut, majoritat, quan?, vegetativa, caritat i ira.
- I vol dir veritat, igualtat, on és?, elementativa, paciència i falsetat
- K significa glòria, minoritat, com és? i amb què és?, instrumentativa, pietat i inconstància.

ALFABET DE L'ART BREU

	A	T	Qüestions i Regles	Subjectes	Virtuts	Vicis
B	bonesa	diferència	Si és / <i>Utrum</i>	Déu	justícia	avarícia
C	grandesa	concordança	Què és? / <i>Quid?</i>	àngel	prudència	gola
D	eternitat	contrarietat	De què és? / <i>De quo?</i>	cel	fortitudo	luxúria
E	poder	començament	Per què és? / <i>Quare?</i>	ànima racional, home	temprança	supèrbia
F	saviesa	mitjà	Quant és? / <i>Quantum?</i>	imaginació, imaginativa	fe	accídia
G	voluntat	fi	Qual és? / <i>Quale?</i>	sensitiva	esperança	enveja
H	virtut	majoritat	Quan és? / <i>Quando?</i>	vegetativa	caritat	ira
I	veritat	igualtat	On és? / <i>Ubi?</i>	elementativa	paciència	falsedat
K	glòria	minoritat	Com? / <i>Quo modo?</i> Amb què? / <i>Cum quo?</i>	artifici, instrumentalitat	pietat	inconstàcia

DE LA SEGONA PART, QUE TRACTA DE LES QUATRE FIGURES

1. De la primera figura, significada per A

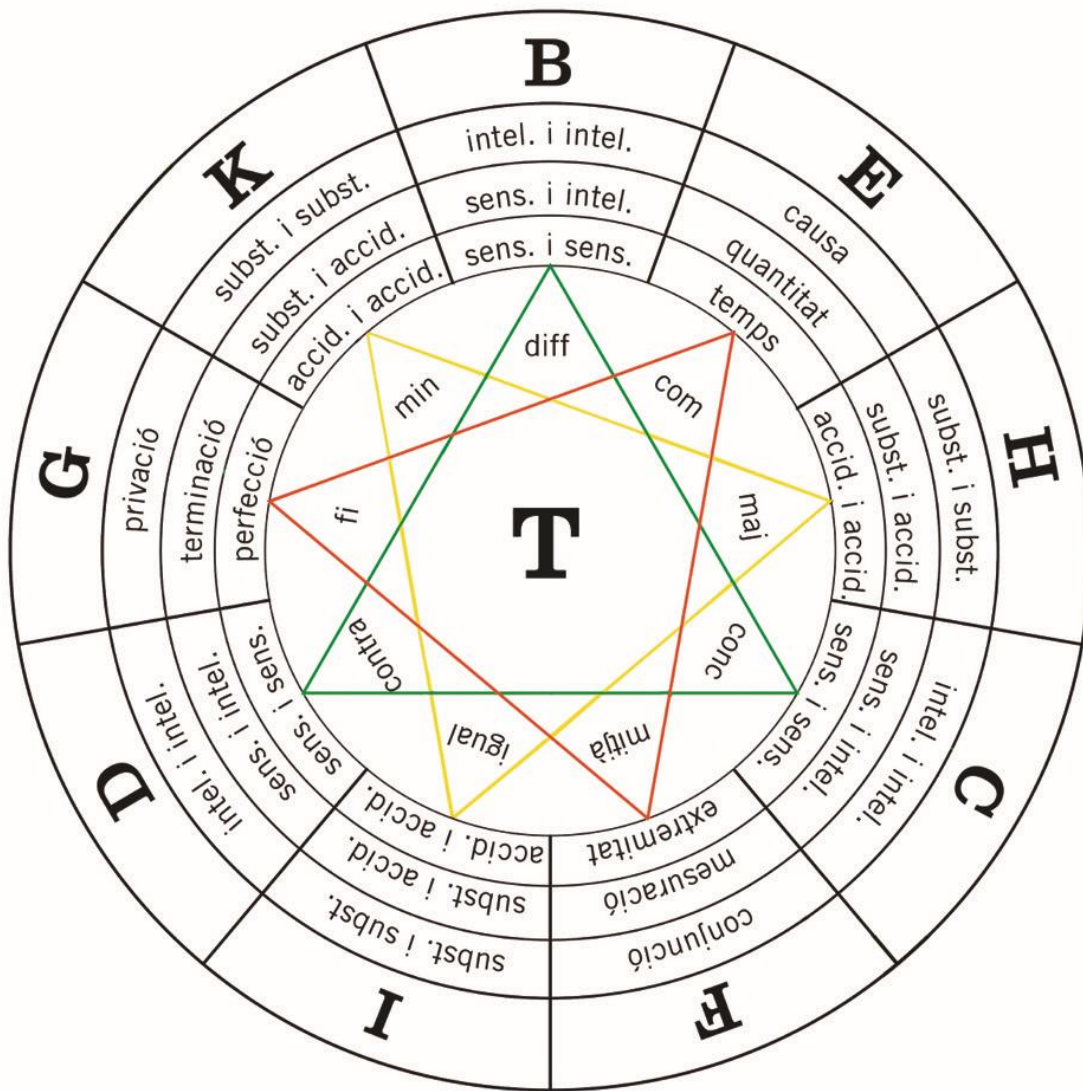
Aquesta part es divideix en quatre, és a dir, en quatre figures. La primera figura és la A. Aquesta figura conté en si mateixa nou principis, és a dir, bonesa, grandesa, etc. i nou lletres, o sigui, B, C, D, I, etc. Aquesta figura és circular, ja que el subjecte es transforma en predicat i viceversa, com quan es diu: “la bonesa és gran”, “la grandesa és bona”, etc. En aquesta figura cerca l'estudiós de l'Art la conjunció natural entre el subjecte i el predicat, la seva disposició i la seva proporció, perquè pugui trobar el terme mitjà que permeti arribar a la conclusió.

Qualsevol principi, pres en si mateix, és absolutament general, com quan es diu “bonesa” o “grandesa”. Però quan un principi es refereix a un altre, llavors és subalternat, com quan es diu “bonesa gran”, etc. I quan algun principi es refereix a alguna cosa singular, aleshores és un principi especialíssim, com quan es diu “la bonesa de Pere és gran”, etc. I així, l'entesa disposa d'una escala per ascendir i descendir: des d'un principi absolutament general cap a un no absolutament general ni

absolutament especial, i des d'un no absolutament general ni absolutament especial a un de absolutament especial. I es pot dir el mateix de l'ascens d'aquesta escala.

Als principis d'aquesta figura s'hi inclou tot el que és. Doncs tot allò que és, o és bo, o gran, etc.; com Déu i l'àngel, que són bons i grans, etc. Per això, tot el que és es pot reduir als principis susdits.

2. De la segona figura, significada per T

La segona figura s'anomena T. Conté tres triangles, i qualsevol d'ells és general respecte a tot el que existeix.

1. El primer triangle és de diferència, concordança i contrarietat. Hi entra, a la seva manera, tot el que és; doncs tot allò que és, o és en diferència, o en concordança o en contrarietat, i no es pot trobar res fora d'aquests principis. Això no obstant, convé saber que cada angle d'aquest triangle té tres espècies. Doncs hi ha diferència entre allò sensual i allò sensual, com, per exemple, entre la pedra i l'arbre; també entre allò sensual i allò intel·lectual, com, per exemple, entre el cos i l'ànima; i encara entre allò intel·lectual i allò

intel·lectual, com entre l'ànima i Déu, o entre l'ànima i l'àngel, o entre un àngel i un altre àngel, o entre Déu i l'àngel. I es pot dir el mateix, a la seva manera, de la concordança i de la contrarietat. I aquesta diferència que hi ha en qualsevol angle d'aquest triangle és una escala de l'entesa, per la qual aquesta puja i baixa per poder trobar un terme medi natural entre el subjecte i el predicat, i amb ell poder arribar a una conclusió. I es pot dir el mateix, a la seva manera, de l'escala de la concordança i de la contrarietat.

2. Un altre triangle és de principi, mitjà i fi, i hi entra tot el que és. Doncs el que és, o és al principi, o al medi, o a la fi; i res no es pot trobar fora d'aquests principis.

A l'angle de "principi", la causa significa causa eficient, material, formal i final, mentre que per quantitat i temps es signifiquen els altres predicaments i tot allò que s'hi pot reduir.

A l'angle de "mitjà" hi ha tres espècies de mig. Com, per exemple, mitjà de conjunció, que existeix entre el subjecte i el predicat; com quan es diu "l'home és un animal"; doncs entre l'home i l'animal hi ha termes mitjans, per exemple la vida i el seu cos, sense els quals l'home no pot ser animal. I encara hi ha un mitjà d'extremitats, com la línia que hi ha entre dos punts. I aquest angle de mitjà és una escala general de l'entesa.

Tres són les espècies de l'angle de fi. La primera és la de la fi de privació, que vol dir hàbit privatiu, i les coses que estan en temps passat.

La segona espècie és la de la fi de terminació, que significa els límits; com els dos punts en què acaba una línia, o com l'estimar a l'amant i l'estimat. La tercera espècie és la de la fi de perfecció, que és la fi última; com en el cas de l'home, que existeix per multiplicar la seva espècie i per entendre, estimar i recordar Déu, i altres coses del mateix tipus. Aquest angle és una escala general de l'entesa.

3. El tercer triangle és de majoritat, igualtat i minoritat i és general a totes les coses segons la seva manera. Doncs tot allò que és, o és en majoritat, o en igualtat, o en minoritat. La majoria té tres espècies. La primera és quan hi ha majoritat entre substància i substància; com, per exemple, la substància del cel, que és més gran que la substància del foc. La segona espècie és quan hi ha majoritat entre substància i accident; com la substància, que és més gran que la seva quantitat, ja que la substància existeix per si mateixa, però no passa el mateix amb l'accident. La tercera espècie és quan hi ha majoria entre accident i accident; com entendre, que és més gran a veure, i veure més gran que córrer. I el mateix que s'ha dit de la majoria es pot dir de la minoritat, ja que totes dues guarden relació.

L'angle de "igualtat" té tres espècies. La primera és quan les coses són iguals substancialment; com Pedro i Guillermo, que són iguals en substància. La segona és quan la substància i l'accident es igualen; com la substància i la quantitat. La tercera és quan hi ha igualtat entre accident i accident; com entendre i estimar, que són iguals en el seu objecte. I aquest angle és escala de l'enteniment, per la qual puja i baixa, com ja s'ha dit als altres triangles. I quan l'entesa ascendeix als objectes generals, aleshores és general; però quan baixa els particulars, llavors és particular.

Aquesta figura T serveix a la primera figura, ja que mitjançant la diferència es distingeix entre bonesa i bonesa, entre bonesa i grandesa, etc. I per aquesta figura unida a la primera, l'entesa adquireix la ciència; i en ser aquesta figura general, igualment l'entesa és general.

3. De la tercera figura

BC	CD	DE	EF	FG	GH	HI	IK
BD	CE	DF	EG	FH	GI	HK	
BE	CF	DG	EH	FI	GK		
BF	CG	DH	EI	FK			
BG	CH	DI	EK				
BH	CI	DK					
BI	CK						
BK							

La tercera figura es compon a partir de la primera i de la segona, ja que la B que li és pròpia equival a la B que és a la primera i a la segona figura; i el mateix passa amb les altres lletres.

Aquesta figura té trenta-sis càmeres, com es pot veure. Qualsevol de les seves càmeres posseeix molts i diversos significats, gràcies a les dues lletres que conté. Així, la càmera BC té molts i diversos significats en virtut de la B i la C; i igualment, la càmera BD té molts i diversos significats en virtut de la B i la D, etc. I això ja es percep a l'alfabet anteriorment presentat.

Cada cambra conté dues lletres, que signifiquen el subjecte i el predicat, en què l'estudiós de l'Art busca el terme mitjà amb el qual unir el subjecte i el predicat. Com en el cas de la bonesa i la grandesa, que s'uneixen mitjançant la concordança; i de la mateixa manera les altres dignitats. Amb aquest terme mitjà, l'estudiós de l'Art intenta concloure i declarar-ne la proposició.

En aquesta figura es vol dir que cada principi s'atribueix a qualsevol altre principi; com a B, a la qual s'atribueix C, D, etc.; i a C s'atribueix B, D, etc. segons apareix a la figura. Això és així perquè l'entesa conegui qualsevol principi amb tots els principis, per tal que dedueixi moltes raons per a la mateixa qüestió.

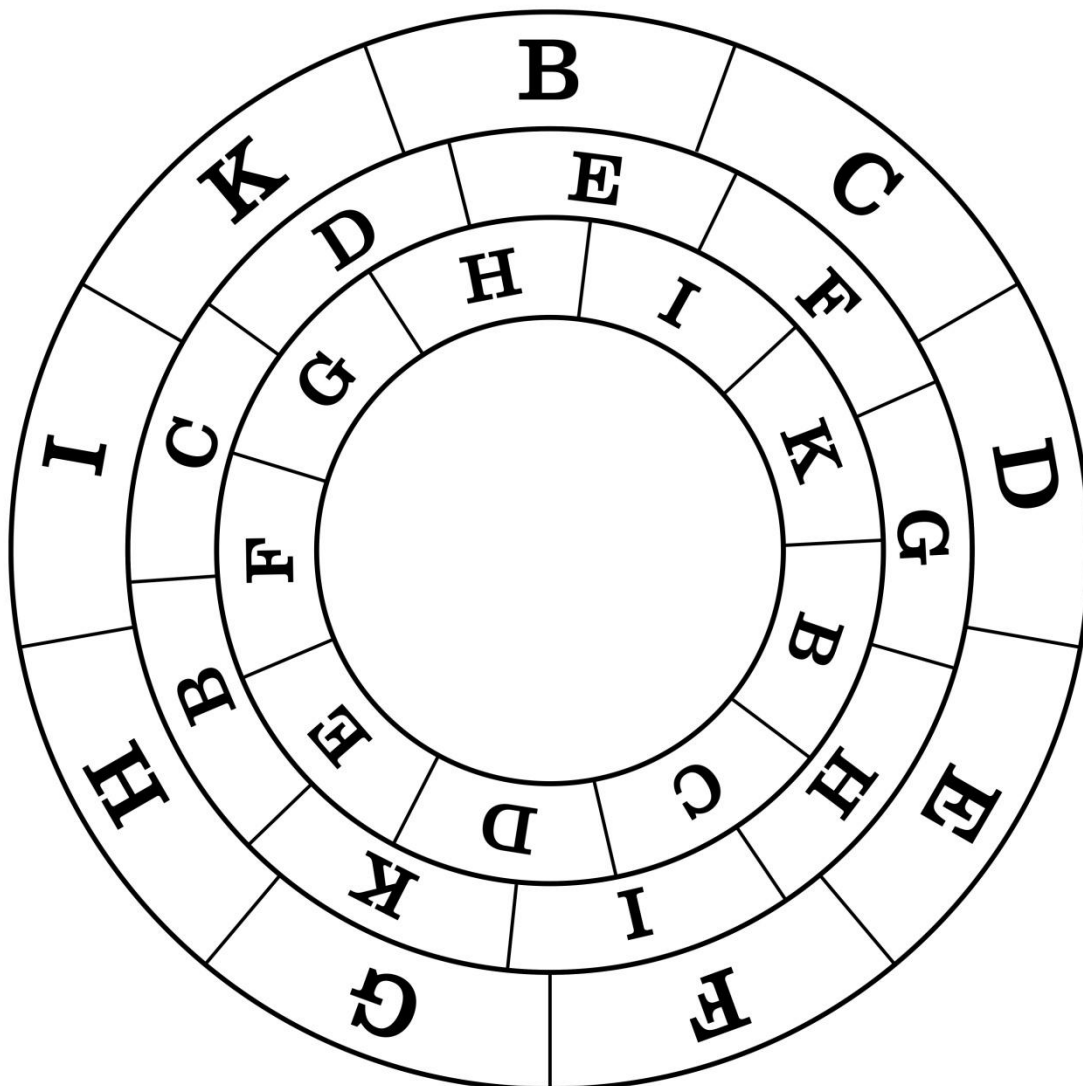
I volem donar-ne un exemple referit a la bonesa, que prenem com a subjecte, i la resta de principis com a predicat: la bonesa és gran, la bonesa és durable, la bonesa és poderosa, la bonesa és cognoscible, la bonesa és virtuosa, la bonesa és diferent, la bonesa és gloriosa, la bonesa, la bonesa és mitjançant, la bonesa és finent, la bonesa és majorificant, la bonesa és igualant, la bonesa és minorificant. I igual que diem de la bonesa, es pot dir el mateix dels altres principis, a la seva manera.

Aquesta figura és molt general, i amb aquesta entesa és molt general per fer ciències.

La condició d'aquesta figura és que una càmera no sigui contrària a una altra, sinó que concordin mútuament a la conclusió. Per exemple, que la càmera BC no sigui contrària a la càmera BD; i el mateix les altres càmeres. Amb aquesta condició, l'entesa es condiciona i es fa ciència.

4. De la quarta figura

La quarta figura té tres cercles, dels quals el superior és immòbil i els dos inferiors mòbils, com apareix a la figura.

El cercle del medi es gira sota el cercle superior immòbil, i així es col·loca, per exemple, la C sota la B. El cercle inferior, per la seva banda, es gira sota el cercle del medi, i així es posa la D sota la C. i aleshores es formen nou càmeres: BCD és una, CDE és una altra, etc. A continuació, poseu-vos la E del cercle menor sota la C del cercle mitjà, i llavors es formen altres nou càmeres: BCE és una càmera, CDF una altra. I quan totes les lletres del cercle menor hagin recorregut amb la B del cercle major i amb la C del cercle mitjà, aleshores C serà mitjà entre B i D, ja que B i D participen mútuament pels significats de C; i el mateix amb les altres càmeres. I així, per mitjà de les càmeres, l'home cerca les conclusions necessàries i les troba.

De nou feu-vos discórrer les lletres amb la B del mateix cercle major i amb la D del cercle mitjà; i el mateix amb les altres lletres del cercle mitjà i del cercle inferior, canviant-les mentre la B del cercle major roman immòbil, fins que s'arribi amb la B del

cercle major a la I del cercle mitjà i a la K del cercle inferior; i així hi haurà dues-centes cinquanta-dues càmeres.

Aquesta figura és més general que la tercera, ja que a qualsevol càmera hi ha tres lletres, mentre que a qualsevol càmera de la tercera figura no hi ha sinó dues lletres. És per això que l'intel·lecte és més general per la quarta figura que per la tercera.

És propi de la condició de la quarta figura que l'enteniment apliqui al seu propòsit aquelles lletres que semblen més aplicables a aquest. Un cop ha fet la cambra de tres lletres, ha de rebre els significats de les mateixes, considerant la conveniència que hi ha entre el subjecte i el predicat i evitant la inconveniència, i, amb aquesta condició, l'entesa fa ciència mitjançant la quarta figura, i disposa de moltes raons per a una mateixa conclusió.

Hem tractat de les quatre figures, que convé saber de memòria, i sense les quals l'estudiós no pot fer servir ni practicar bé aquesta Art.

DE LA TERCERA PART, QUE TRACTA DE LES DEFICIIONS DELS PRICIPIS

En aquesta Art es defineixen els seus principis perquè siguin coneguts mitjançant les definicions, i perquè siguin utilitzats, afirmant o negant, però de manera que les definicions romanguin invariables. Doncs amb aquestes condicions l'entesa fa ciència, i troba termes mitjans, i allunya la ignorància, que és la seva enemiga.

1. Bonesa és l'ésser per raó del qual el bé fa el bé.
2. Grandesa és allò per raó de la qual bonesa i durada són grans.
3. Eternitat o durada és allò per raó de la qual bonesa i els altres principis duren.
4. Poder és l'ésser per raó del qual bonesa i els altres principis poden existir i actuar.
5. Saviesa és allò per això el savi entén.
6. Voluntat és allò per això bonesa, grandesa, etc. són amables o desitjables.
7. Virtut és l'origen de la unió de bonesa, grandesa, etc.
8. Veritat és allò que és veritable de bonesa, grandesa, etc.
9. Glòria és la mateixa delectació en què reposen bonesa i els altres principis.
10. Diferència és allò per raó de la qual bonesa i els altres principis són raons inconfuses o clares.
11. Concordança és allò per raó de la qual bonesa i els altres principis concorden en un i en diversos.
12. Contrarietat és la mútua resistència d'alguns éssers a causa dels seus diversos fins.
13. Començament és allò que té relació amb tot per raó d'alguna prioritat.
14. Mitjà és el subjecte en què la fi influeix en el començament, i el començament reflueix en la fi, i coneix la naturalesa de tots dos.
15. Fi és allò en què reposa el principi.
16. Majoritat és la imatge de la immensitat de bonesa, grandesa, etc.
17. Igualtat és el subjecte en què reposa la fi de la concordança de bonesa i dels altres principis.
18. Minoritat és ser proper al no-res.

Hem tractat de les definicions dels principis, que convé saber de memòria, ja que si s'ignoren les definicions no es pot ensenyar l'Art.

DE LA QUARTA PART, QUE TRACTA DE LES REGLES

Les regles d'aquesta Art són les deu qüestions generals a què es redueixen totes les altres qüestions que es poden plantejar. I són les següents: si és?, què és?, de què és?, per què és?, quant és?, quin és?, quan és?, on és?, com és?, amb què és?

Cadascuna d'aquestes qüestions té les espècies:

1. "Si" té tres espècies, és a dir: dubitativa, afirmativa i negativa, perquè, a l'inici, l'enteniment suposi que les dues parts són possibles, i no es lligui de creure, que no és el seu acte, sinó d'entendre; i rebi així la part amb què adquireix un entendre més gran, ja que aquesta ha de ser la veritable.
2. "Què" té quatre espècies. La primera és definitòria, com quan es pregunta: què és l'entesa", i cal respondre que és aquella potència a què correspon pròpiament entendre.
La segona espècie és quan es demana: l'enteniment, què té en si mateix de manera coesencial? I cal respondre que té els seus correlatius, és a dir, intel·lectiu, intel·ligible i entendre, sense els quals no pot existir; i, a més, sense ells seria ocios i sense naturalesa, de fi i de repòs.
La tercera espècie és quan es pregunta: què és un ésser en un altre? Com quan es pregunta: què és l'entesa en un altre ésser? I cal respondre que és bo quan entén en la bonesa, i gran quan entén en la grandesa, etc.; i a la gramàtica, és una entesa gramàtica; i a la lògica, lògic; i a la retòrica, retòric, etc.
La quarta espècie és quan es pregunta: què té un ésser en un altre? Com quan es diu: què té l'entesa en un altre ésser? I cal respondre que en la ciència té entendre, i en la fe creure.
3. La regla "de què" té tres espècies. La primera és primitiva; com quan es diu: de què és l'entesa? I cal respondre que és de si mateix, ja que no deriva naturalment de res general.
La segona espècie és quan es pregunta particularment: de què consta l'ésser? Com quan es pregunta: de què consta l'entesa? i cal respondre que consta de la seva forma i de la seva matèria específiques, amb les quals té un entendre específic". La tercera espècie és quan es pregunta: de qui és l'ésser? Com quan es pregunta: de qui és l'entesa? I cal respondre que és de l'home, com que la part és del seu tot i el cavall és del seu amo.
4. La quarta regla té dues espècies, és a dir: formal i final. Formal, quan es pregunta: per què hi ha un ésser? Com quan es pregunta: per què hi ha l'entesa? I cal respondre que existeix per la seva forma i matèria específiques, amb les quals té un entendre específic, i amb elles obra per la seva espècie.
La segona espècie fa referència finalment, com quan es pregunta: per què existeix l'entesa? I cal respondre: perquè hi hagi objectes intel·ligibles; o perquè es pugui tenir ciència de les coses.
5. La cinquena regla pregunta sobre la quantitat, i té dues espècies. La primera és quan es demana per la quantitat contínua; com quan es diu: com de gran és l'entesa? I cal respondre que ho és tant com ho pot ser per quantitat espiritual, però no a la manera dels punts ni de les línies.
La segona espècie és quan es demana per la quantitat discreta; com quan es diu: com de gran és l'entesa? I cal respondre que ho és tant com ho són els seus correlatius, els quals difonen i sustenten la seva essència; és a dir: intel·lectiu, intel·ligible i entendre. Amb ells, és teòric i pràctic, general i particular.

6. La sisena regla considera la qualitat, i té dues espècies; la primera és quan es demana: quina és la qualitat pròpia i primària de l'entesa? I cal respondre que la intel·ligibilitat, amb què es revesteix. Però l'entendre extrínsec és una propietat secundària i més remota, mitjançant la qual la mateixa entesa coneix l'home o el lleó, etc.; i se'n revesteix l'entendre intrínsec i substancial de la mateixa entesa. I el mateix passa amb l'intel·ligible extrínsec.
La segona espècie és quan es demana per la qualitat apropiada; com quan es pregunta: quina és la qualitat apropiada de la mateixa entesa? I cal respondre que creure o dubtar o suposar; doncs és entendre, i no aquests actes, allò que convé a l'entesa pròpiament.
7. La setena regla pregunta sobre el temps, i té quinze espècies, com es mostra a l'Art magna, significades per la regla CDK. Però com que aquesta Art és breu, tractem aquesta regla amb poques paraules. Com quan es pregunta: de quina manera hi ha l'entesa en el temps, si no és puntual ni lineal? A això cal respondre que l'enteniment està en el temps perquè té un inici i és creat, i roman en el temps successivament mitjançant el moviment del cos, amb el qual es troba unit.
8. La vuitena regla pregunta sobre el lloc, i té quinze espècies, significades per la regla CDK, segons es mostra a l'Art magna. Com quan es pregunta: on és l'entesa? I a això cal respondre breument que està en el subjecte en què es troba, com la part està en tot; però no està tancat sinó difós en ell, ja que l'enteniment no té una essència puntual ni lineal, ni superfície.
9. K conté dues regles, és a dir: modal i instrumental. La regla modal té quatre espècies; com quan es pregunta: com existeix l'entesa? I, com està la part a la part? I les parts al tot, i el tot a les seves parts? i, com transmet la seva semblança fora de si? Al que cal respondre que l'entesa existeix subjectivament segons la manera com és deduït mitjançant les espècies indicades. són caracteritzades i enteses en el seu propi intel·ligible.
La segona regla de K té quatre espècies; és a dir, quan es pregunta: amb què existeix l'entesa? I, amb què hi ha la part a la part? I les parts al tot, i el tot a les seves parts? I, amb què transmet la semblança a l'exterior? A això cal respondre que l'enteniment existeix amb els seus correlatius, sense els quals no pot existir ni entendre; i, així, entén amb les espècies noves, de les quals en fa instrument per entendre.

Hem tractat sobre les regles. Amb elles, l'entesa resol qüestions, deduint-les mitjançant les regles, considerant què significa la regla i les seves espècies subjectivament; i contemplant la qüestió a la llum dels principis i de les regles, de manera que l'enteniment posi objeccions a tota qüestió dubtosa mitjançant les definicions dels principis, i esculli, entenent intel·ligiblement, l'afirmativa o la negativa. I així, l'entesa s'allunya del dubte.

DE LA CINQUENA PART, QUE TRACTA DE LA TAULA

Aquesta taula és el subjecte en què l'enteniment es fa universal, ja que entén i abstreu molts particulars de totes les matèries, considerant els particulars objectivament a la llum dels principis i subjectivament a la llum de les regles, i aplicant a cada qüestió vint raons que expliquin la mateixa qüestió; i de cada càmera d'una mateixa columna se n'abstrau una raó.

La taula té set columnes, com es pot veure, i s'hi troben implícites les vuitanta-quatre columnes exposades a l'Art magna. En aquesta taula, la T indica que les lletres que

estan davant seu són de la primera figura, i les que hi són darrere són de la segona figura.

Mitjançant aquesta taula, l'enteniment és ascensiu i descensiu, És ascensiu, ja que ascendeix a les coses primeres i més generals; és descensiu, ja que baixa a les últimes i particulars. A més, és copulatiu, ja que uneix les columnes; així, per exemple, la columna BCD s'uneix amb la columna CDE, i potser les restants.

co/ ca	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
01	BC Dt	BCt B	BCt C	BCt D	BDt B	BDt C	BDt D	BtB C	BtB D	BtC D	CD tB	CDt C	CDt D	CtB C	CtB D	CtC D	DtB C	DtB D	DtC D	tBC D
02	BC Et	BCt B	BCt C	BCt E	BEt B	BEt C	BEt E	BtB C	BtB E	BtC E	CEt B	CEt C	CEt E	CtB C	CtB E	CtC E	EtB C	EtB E	EtC E	tBC E
03	BC Ft	BCt B	BCt C	BCt F	BFt B	BFt C	BFt F	BtB C	BtB F	BtC F	CFt B	CFt C	CFt F	CtB C	CtB F	CtC F	FtB C	FtB F	FtC F	tBC F
04	BC Gt	BCt B	BCt C	BCt G	BGt B	BGt C	BGt G	BtB C	BtB G	BtC G	CGt B	CGt C	CGt G	CtB C	CtB G	CtC G	GtB C	GtB G	GtC G	tBC G
05	BC Ht	BCt B	BCt C	BCt H	BHt B	BHt C	BHt H	BtB C	BtB H	BtC H	CHt B	CHt C	CHt H	CtB C	CtB H	CtC H	HtB C	HtB H	HtC H	tBC H
06	BC It	BCt B	BCt C	BCt I	BIt B	BIt C	BIt I	BtB C	BtB I	BtC I	CIt B	CIt C	CIt I	CtB C	CtB I	CtC I	ItB C	ItB I	ItC I	tBC I
07	BC Kt	BCt B	BCt C	BCt K	BKt B	BKt C	BKt K	BtB C	BtB K	BtC K	CKt B	CKt C	CKt K	CtB C	CtB K	CtC K	KtB C	KtB K	KtC K	tBC K
08	BD Et	BDt B	BDt D	BDt E	BEt B	BEt D	BEt E	BtB D	BtB E	BtD E	DEt B	DEt D	DEt E	DtB D	DtB E	DtD E	EtB D	EtB E	EtD E	tBD E
09	BD Ft	BDt B	BDt D	BDt F	BFt B	BFt D	BFt F	BtB D	BtB F	BtD F	DFt B	DFt D	DFt F	DtB D	DtB F	DtD F	FtB D	FtB F	FtD F	tBD F
10	BD Gt	BDt B	BDt D	BDt G	BGt B	BGt D	BGt G	BtB D	BtB G	BtD G	DGt B	DGt D	DGt G	DtB D	DtB G	DtD G	GtB D	GtB G	GtD G	tBD G
11	BD Ht	BDt B	BDt D	BDt H	BHt B	BHt D	BHt H	BtB D	BtB H	BtD H	DHt B	DHt D	DHt H	DtB D	DtB H	DtD H	HtB D	HtB H	HtD H	tBD H
12	BD It	BDt B	BDt D	BDt I	BIt B	BIt D	BIt I	BtB D	BtB I	BtD I	DIt B	DIt D	DIt I	DtB D	DtB I	DtD I	ItB D	ItB I	ItD I	tBD I
13	BD Kt	BDt B	BDt D	BDt K	BKt B	BKt D	BKt K	BtB D	BtB K	BtD K	DKt B	DKt D	DKt K	DtB D	DtB K	DtD K	KtB D	KtB K	KtD K	tBD K
14	BE Ft	BEt B	BEt E	BEt F	BFt B	BFt E	BFt F	BtB E	BtB F	BtE F	EFt B	EFt E	EFt F	EtB E	EtB F	EtE F	FtB E	FtB F	FtE F	tBE F
15	BE Gt	BEt B	BEt E	BEt G	BGt B	BGt E	BGt G	BtB E	BtB G	BtE G	EGt B	EGt E	EGt G	EtB E	EtB G	EtE G	GtB E	GtB G	GtE G	tBE G
16	BE Ht	BEt B	BEt E	BEt H	BHt B	BHt E	BHt H	BtB E	BtB H	BtE H	EHt B	EHt E	EHt H	EtB E	EtB H	EtE H	HtB E	HtB H	HtE H	tBE H
17	BE It	BEt B	BEt E	BEt I	BIt B	BIt E	BIt I	BtB E	BtB I	BtE I	EIt B	EIt E	EIt I	EtB E	EtB I	EtE I	ItB E	ItB I	ItE I	tBE I
18	BE Kt	BEt B	BEt E	BEt K	BKt B	BKt E	BKt K	BtB E	BtB K	BtE K	EKt B	EKt E	EKt K	EtB E	EtB K	EtE K	KtB E	KtB K	KtE K	tBE K
19	BF Gt	BFt B	BFt F	BFt G	BGt B	BGt F	BGt G	BtB F	BtB G	BtF G	FGt B	FGt F	FGt G	FtB F	FtB G	FtE G	GtB F	GtB G	GtE G	tBF G
20	BF Ht	BFt B	BFt F	BFt H	BHt B	BHt F	BHt H	BtB F	BtB H	BtF H	FHt B	FHt F	FHt H	FtB F	FtB H	FtE H	HtB F	HtB H	HtE H	tBF H

co/ ca	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	BF. It	BFt B	BFt F	BFt I	B.It B	B.It F	B.It I	BtB F	BtB I	BtF I	F.It B	F.It F	F.It I	FtB F	FtB I	FtF F	.ItB F	.ItB I	.ItF I	tBF I
22	BF Kt	BFt B	BFt F	BFt K	BKt B	BKt F	BKt K	BtB F	BtB K	BtF K	FKt B	FKt F	FKt K	FtB F	FtB K	FtF K	KtB F	KtB K	KtF K	tBF K
23	BG Ht	BGt B	BGt G	BGt tH	BHt B	BHt G	BHt H	BtB G	BtB H	Bt GH	GH tB	GH tG	GH tH	GtB G	GtB BH	Gt GH	HtB G	HtB H	Ht GH	tB GH
24	BG .It	BGt B	BGt G	BGt tI	B.It B	B.It G	B.It I	BtB G	BtB I	Bt G.I	G.It B	G.It G	G.It I	GtB G	GtB B.I	Gt G.I	.ItB G	.ItB I	.ItG I	tB G.I
25	BG Kt	BGt B	BGt G	BGt tK	BKt B	BKt G	BKt K	BtB G	BtB K	Bt GK	GKt tB	GKt G	GKt K	GtB G	GtB BK	Gt GK	KtB G	KtB K	KtG K	tB GK
26	BH. It	BHt B	BHt H	BHt I	B.It B	B.It H	B.It I	BtB H	BtB I	BtH I	H.It B	H.It H	H.It I	HtB H	HtB I	HtH I	.ItB H	.ItB I	.ItH I	tBH I
27	BH Kt	BHt B	BHt H	BHt K	BKt B	BKt H	BKt K	BtB H	BtB K	BtH K	HKt B	HKt H	HKt K	HtB H	HtB K	HtH K	KtB H	KtB K	KtH K	tBH K
28	B.I Kt	B.It B	B.It I	B.It K	BKt B	BKt I	BKt K	BtB I	BtB K	Bt.I K	.IKt B	.IKt I	.IKt K	.ItB I	.ItB K	.ItI K	KtB I	KtB K	KtI K	tB.I K
29	CD Et	CDt C	CDt D	CDt tE	CEt C	CEt D	CEt E	CtC D	CtC E	Ct DE	DEt C	DEt D	DEt E	DtC D	DtC E	DtD E	DtD C	DtD E	DtD E	tC DE
30	CD Ft	CDt C	CDt D	CDt tF	CFt C	CFt D	CFt F	CtC D	CtC F	Ct DF	DFt C	DFt D	DFt F	DtC D	DtC F	DtD F	FtC D	FtC F	FtD F	tC DF
31	CD Gt	CDt C	CDt D	CDt tG	CGt C	CGt D	CGt G	CtC D	CtC G	Ct DG	DGt C	DGt D	DGt G	DtC D	DtC G	DtD G	DtD C	DtD G	DtD G	tC DG
32	CD Ht	CDt C	CDt D	CDt tH	CHt C	CHt D	CHt H	CtC D	CtC H	Ct DH	DHt C	DHt D	DHt H	DtC D	DtC H	DtD H	DtD C	DtD H	DtD H	tC DH
33	CD .It	CDt C	CDt D	CDt tI	C.It C	C.It D	C.It I	CtC D	CtC I	Ct D.I	D.It C	D.It D	D.It I	DtC D	DtC I	DtD I	.ItC D	.ItC I	.ItD I	tC D.I
34	CD Kt	CDt C	CDt D	CDt tK	CKt C	CKt D	CKt K	CtC D	CtC K	Ct DK	DKt C	DKt D	DKt K	DtC D	DtC K	DtD K	DtD C	DtD K	DtD K	tC DK
35	CE Ft	CEt C	CEt E	CEt F	CFt C	CFt E	CFt F	CtC E	CtC F	CtE F	EFt C	EFt E	EFt F	EtC E	EtC F	EtE F	FtC E	FtC F	FtE F	tCE F
36	CE Gt	CEt C	CEt E	CEt G	CGt C	CGt E	CGt G	CtC E	CtC G	CtE G	EGt C	EGt E	EGt G	EtC E	EtC G	EtE G	GtC E	GtC G	GtE G	tCE G
37	CE Ht	CEt C	CEt E	CEt H	CHt C	CHt E	CHt H	CtC E	CtC H	CtE H	EHt C	EHt E	EHt H	EtC E	EtC H	EtE H	HtC E	HtC H	HtE H	tCE H
38	CE. It	CEt C	CEt E	CEt I	C.It C	C.It E	C.It I	CtC E	CtC I	CtE I	E.It C	E.It E	E.It I	EtC E	EtC I	EtE I	.ItC E	.ItC I	.ItE I	tCE I
39	CE Kt	CEt C	CEt E	CEt K	CKt C	CKt E	CKt K	CtC E	CtC K	CtE K	EKt C	EKt E	EKt K	EtC E	EtC K	EtE K	KtC E	KtC K	KtE K	tCE K
40	CF Gt	CFt C	CFt F	CFt G	CGt C	CGt F	CGt G	CtC F	CtC G	CtF G	FGt C	FGt F	FGt G	FtC F	FtC G	FtF G	GtC F	GtC G	GtF G	tCF G
41	CF Ht	CFt C	CFt F	CFt H	CHt C	CHt F	CHt H	CtC F	CtC H	CtF H	FHt C	FHt F	FHt H	FtC F	FtC H	FtF H	HtC F	HtC H	HtF H	tCF H
42	CF. It	CFt C	CFt F	CFt I	C.It C	C.It F	C.It I	CtC F	CtC I	CtF I	F.It C	F.It F	F.It I	FtC F	FtC I	FtF I	.ItC F	.ItC I	.ItF I	tCF I
43	CF Kt	CFt C	CFt F	CFt K	CKt C	CKt F	CKt K	CtC F	CtC K	CtF K	FKt C	FKt F	FKt K	FtC F	FtC K	FtF K	KtC F	KtC K	KtF K	tCF K
44	CG Ht	CGt tC	CGt tG	CGt tH	CHt tC	CHt tG	CHt H	CtC G	CtC H	Ct GH	GH tC	GH tG	GH tH	GtC G	GtC H	Gt GH	HtC G	HtC H	Ht GH	tC GH

co/ ca	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
45	CG .It	CG tC	CG tG	CG tJ	C.It C	C.It G	C.It J	CtCCt G	CtCCt C.I	Ct G.I	G.It G	G.It J	G.It C	Gt CG	Gt C.I	Gt G.I	.ItC G	.ItC J	.ItG J	tC G.I
46	CG Kt	CG tC	CG tG	CG tK	CKt C	CKt G	CKt K	CtCCt G	CtCCt CK	Ct GK	GKt tC	GKt G	GKt K	Gt CG	Gt CK	Gt GK	KtC G	KtC K	KtG K	tC GK
47	CH .It	CH C	CHt H	CH tJ	C.It C	C.It H	C.It J	CtCCt H	CtCCt C.I	Ct H.I	H.It C	H.It H	H.It J	HtC H	HtC C.I	HtH J	.ItC H	.ItC J	.ItH J	tC H.I
48	CH Kt	CH C	CHt H	CH tK	CKt C	CKt H	CKt K	CtCCt H	CtCCt CK	Ct HK	HKt C	HKt H	HKt K	HtC H	HtC CK	HtH K	KtC H	KtC K	KtH K	tC HK
49	C.I Kt	C.It C	C.It J	C.It K	CKt C	CKt J	CKt K	CtCCt J	CtCCt CK	Ct.I K	.IKt C	.IKt J	.IKt K	.ItC J	.ItC K	.ItJ K	KtC J	KtC K	KtI K	tC.I K
50	DE Ft	DEt D	DEt E	DEt F	DFt D	DFt E	DFt F	DtDDt E	DtDDt DF	DtE F	Eft D	Eft E	Eft F	Etd E	Etd F	Etd F	Ftd E	Ftd F	Ftd F	tDE F
51	DE Gt	DEt D	DEt E	DEt G	DG tD	DG tE	DG tG	DtDDt E	DtDDt DG	DtE G	EGt tD	EGt E	EGt G	Etd E	Etd G	Etd G	GtD DE	GtD DG	GtE G	tDE G
52	DE Ht	DEt D	DEt E	DEt H	DH tD	DH tE	DHt H	DtDDt E	DtDDt DH	DtE H	EHt D	EHt E	EHt H	Etd E	Etd H	Etd H	HtD DE	HtD H	HtE H	tDE H
53	DE It	DEt D	DEt E	DEt J	D.It D	D.It E	D.It J	DtDDt E	DtDDt D.I	DtE J	E.It D	E.It E	E.It J	Etd E	Etd J	Etd J	.ItD E	.ItD J	.ItE J	tDE J
54	DE Kt	DEt D	DEt E	DEt K	DKt D	DKt E	DKt K	DtDDt E	DtDDt DK	DtE K	EKt D	EKt E	EKt K	Etd E	Etd K	Etd K	KtD E	KtD K	KtE K	tDE K
55	DF Gt	DFt D	DFt F	DFt G	DG tD	DG tF	DG tG	DtDDt F	DtDDt DG	DtF G	FGt D	FGt F	FGt G	Ftd F	Ftd G	Ftd G	GtD DF	GtD DG	GtF G	tDF G
56	DF Ht	DFt D	DFt F	DFt H	DH tD	DH tF	DHt H	DtDDt F	DtDDt DH	DtF H	FHt D	FHt F	FHt H	Ftd F	Ftd H	Ftd H	HtD DF	HtD H	HtF H	tDF H
57	DF It	DFt D	DFt F	DFt J	D.It D	D.It F	D.It J	DtDDt F	DtDDt D.I	DtF J	F.It D	F.It F	F.It J	Ftd F	Ftd J	Ftd J	.ItD F	.ItD J	.ItF J	tDF J
58	DF Kt	DFt D	DFt F	DFt K	DKt D	DKt F	DKt K	DtDDt F	DtDDt DK	DtF K	FKt D	FKt F	FKt K	Ftd F	Ftd K	Ftd K	KtD F	KtD K	KtF K	tDF K
59	DG Ht	DG tD	DG tG	DG tH	DH tD	DH tG	DHt H	DtDDt G	DtDDt DH	Dt GH	GH tD	GH tG	GH tH	GtD DG	GtD DH	GtD GH	HtD DG	HtD H	HtH GH	tD GH
60	DG .It	DG tD	DG tG	DG tJ	D.It D	D.It G	D.It J	DtDDt G	DtDDt D.I	Dt G.I	G.It D	G.It G	G.It J	GtD DG	GtD D.I	GtD G.I	.ItD G	.ItD J	.ItG J	tD G.I
61	DG Kt	DG tD	DG tG	DG tK	DKt D	DKt G	DKt K	DtDDt G	DtDDt DK	Dt GK	GKt tD	GKt G	GKt K	GtD DG	GtD DK	GtD GK	KtD G	KtD K	KtG K	tD GK
62	DH .It	DH D	DHt H	DH tJ	D.It D	D.It H	D.It J	DtDDt H	DtDDt D.I	Dt H.I	H.It D	H.It H	H.It J	HtD D.I	HtD J	HtH J	.ItD H	.ItD J	.ItH J	tD H.I
63	DH Kt	DH D	DHt H	DH tK	DKt D	DKt H	DKt K	DtDDt H	DtDDt DK	Dt HK	HKt D	HKt H	HKt K	HtD H	HtD DK	HtH K	KtD H	KtD K	KtH K	tD HK
64	D.I Kt	D.It D	D.It J	D.It K	DKt D	DKt J	DKt K	DtDDt J	DtDDt DK	Dt.I K	.IKt D	.IKt J	.IKt K	.ItD J	.ItD K	.ItJ K	KtD J	KtD K	KtI K	tD.I K
65	EF Gt	EFt E	EFt F	EFt G	EG tE	EG tF	EGt G	EtE F	EtE G	EtF G	FGt E	FGt F	FGt G	Ftd F	Ftd G	Ftd G	GtD EF	GtD G	GtF G	tEF G
66	EF Ht	EFt E	EFt F	EFt H	EH tE	EH tF	EHt H	EtE F	EtE H	EtF H	FHt E	FHt F	FHt H	Ftd F	Ftd H	Ftd H	HtD EF	HtD H	HtF H	tEF H
67	EF It	EFt E	EFt F	EFt J	E.It E	E.It F	E.It J	Etd F	Etd H	Etd J	F.It E	F.It F	F.It J	Ftd F	Ftd J	Ftd J	.ItD F	.ItD J	.ItF J	tEF J
68	EF Kt	EFt E	EFt F	EFt K	EKt E	EKt F	EKt K	Etd F	Etd K	Etd K	FKt E	FKt F	FKt K	Ftd F	Ftd K	Ftd K	KtD F	KtD K	KtF K	tEF K

co/ ca	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
69	EG Ht	EGt E	EGt G	EG tH	EHt E	EHt G	EHt H	Et G	Et H	Et GH	GH tE	GH tG	GH tH	Gt G	Gt EH	Gt GH	Ht G	Ht H	Ht GH	tE GH
70	EG .It	EGt E	EGt G	EG t.I	E.It E	E.It G	E.It J	Et G	Et J	Et G.I	G.It E	G.It G	G.It J	Gt G	Gt E.I	Gt G.I	Jt G	Jt E	Jt G.I	tE G.I
71	EG Kt	EGt E	EGt G	EG tK	EKt E	EKt G	EKt K	Et G	Et K	Et GK	GKt E	GKt G	GKt K	Gt G	Gt EK	Gt GK	Kt G	Kt K	Kt K	tE GK
72	EH Jt	EHt E	EHt H	EHt J	E.It E	E.It H	E.It J	Et H	Et J	Et H.I	H.It E	H.It H	H.It J	Ht H	Ht E	Ht H	Jt H	Jt E	Jt H	tE EH
73	EH Kt	EHt E	EHt H	EHt K	EKt E	EKt H	EKt K	Et H	Et K	Et HK	HKt E	HKt H	HKt K	Ht H	Ht E	Ht H	Kt H	Kt E	Kt H	tE EH
74	EJ Kt	E.It E	E.It J	E.It K	EKt E	EKt J	EKt K	Et E	Et K	Et E.I	IKt E	IKt J	IKt K	Jt E	Jt E	Jt J	Kt E	Kt E	Kt J	tE E.I
75	FG Ht	FGt F	FGt G	FGt H	FHt F	FHt G	FHt H	Ft G	Ft H	Ft GH	GH tF	GH tG	GH tH	Gt G	Gt H	Gt GH	Ht G	Ht H	Ht GH	tF GH
76	FG Jt	FGt F	FGt G	FGt J	F.It F	F.It G	F.It J	Ft G	Ft J	Ft G.I	G.It F	G.It G	G.It J	Gt F	Gt G	Gt G.I	Jt F	Jt G	Jt G.I	tF G.I
77	FG Kt	FGt F	FGt G	FGt K	FKt F	FKt G	FKt K	Ft G	Ft K	Ft GK	GKt F	GKt G	GKt K	Gt F	Gt G	Gt GK	Kt F	Kt G	Kt K	tF GK
78	FH Jt	FHt F	FHt H	FHt J	F.It F	F.It H	F.It J	Ft H	Ft J	Ft H.I	H.It F	H.It H	H.It J	Ht H	Ht F	Ht H	Jt H	Jt F	Jt H	tF FH
79	FH Kt	FHt F	FHt H	FHt K	FKt F	FKt H	FKt K	Ft H	Ft K	Ft HK	HKt F	HKt H	HKt K	Ht H	Ht F	Ht H	Kt H	Kt F	Kt H	tF FH
80	FJ Kt	F.It F	F.It J	F.It K	FKt F	FKt J	FKt K	Ft F	Ft J	Ft F.I	IKt F	IKt J	IKt K	Jt F	Jt F	Jt J	Kt F	Kt F	Kt J	tF F.I
81	GH Jt	GH tG	GH tH	GH tJ	G.It G	G.It H	G.It J	Gt G	Gt H	Gt GH	H.It G	H.It H	H.It J	Ht G	Ht H	Ht H	Jt G	Jt H	Jt H	tG GH
82	GH Kt	GH tG	GH tH	GH tK	GKt G	GKt H	GKt K	Gt G	Gt H	Gt GH	HKt G	HKt H	HKt K	Ht G	Ht H	Ht H	Kt G	Kt H	Kt K	tG GH
83	GJ Kt	G.It G	G.It J	G.It K	GKt G	GKt J	GKt K	Gt G	Gt J	Gt G.I	IKt G	IKt J	IKt K	Jt G	Jt G	Jt J	Kt G	Kt J	Kt K	tG G.I
84	HJ Kt	H.It H	H.It J	H.It K	HKt H	HKt J	HKt K	Ht H	Ht J	Ht H.I	IKt H	IKt J	IKt K	Jt H	Jt H	Jt J	Kt H	Kt H	Kt J	tH H.I

DE LA SISENA PART, QUE TRACTA DE L'EVACUACIÓ DE LA TERCERA FIGURA

A la tercera figura l'enteniment evacua les càmeres, ja que en abstreu tot el que pot, rebent de qualsevol càmera els significats de les lletres per aplicar-los al seu propòsit; i així, es torna aplicatiu, investigatiu i inventiu. Oferirem un exemple en una càmera, i el model exposat es podrà aplicar igualment a la resta.

De la cambra BC l'entesa n'extreu dotze proposicions, dient així: la bonesa és gran, la bonesa és diferent, la bonesa és concordant; la grandesa és bona, la grandesa és diferent, la grandesa és concordant; la diferència és bona, la diferència és gran, la diferència és concordant; la concordança és bona, la concordança és gran, la concordança és diferent. Un cop fetes aquestes dotze proposicions, substituint el subjecte pel predicat, i al revés, es pot dir que la cambra s'ha evacuat amb aquestes proposicions.

Després, l'entesa l'ha d'evacuar amb dotze termes mitjos. I s'anomenen termes mitjans perquè es troben entre el subjecte i el predicat, amb qui convenen en gènere o en espècie. I amb aquests termes mitjans, l'entesa es fa disputativa i determinativa, com quan es diu: "tot allò que és magnificat per la grandesa és gran. La bonesa és magnificada per la grandesa; després la bonesa és gran". I igual que en aquest exemple s'opera en els altres casos".

I després de fer aquesta evacuació, l'enteniment ha d'evacuar la mateixa cambra amb vint-i-quatre qüestions, ja que a cada proposició hi ha dues qüestions implícites, de la manera següent:

- "La bonesa és gran"; "és la bonesa gran?", "què és la bonesa gran?". "La bonesa és diferent"; "és la bonesa diferent?", "què és la bonesa diferent?". "La bonesa és concordant"; "és la bonesa concordant?", "què és la bonesa concordant?".
- "La grandesa és bona"; "és la grandesa bona?", "què és la grandesa bona?". "La grandesa és diferent"; "és la grandesa diferent?", "què és la grandesa diferent?". "La grandesa és concordant"; "és la grandesa concordant?", "què és la grandesa concordant?".
- "La diferència és bona"; "és la diferència bona?", "què és la diferència bona?". "La diferència és gran"; "és la diferència gran?", "què és la diferència gran?". "La diferència és concordant"; "és la diferència concordant?", "què és la diferència concordant?".
- "La concordança és bona"; "és la concordança bona?", "què és la concordança bona?". "La concordança és gran"; "és la concordança gran?", "què és la concordança gran?". "La concordança és diferent"; "és la concordança diferent?", "què és la concordança diferent?".

Un cop feta aquesta evacuació de les qüestions, l'enteniment ha d'evacuar la càmera amb les definicions de bonesa i de grandesa, i amb les tres espècies de diferència i de concordança que s'indiquen a la segona figura. Després, ha d'evacuar la càmera amb les tres espècies de la regla B i amb les quatre espècies de la regla C; i, una vegada complerta aquesta evacuació, l'enteniment ha de resoldre les qüestions predites en aquella evacuació seguint les condicions de la cambra, afirmant o negant. I així, l'enteniment expulsa els dubtes de la càmera, i hi reposa tranquil i assertiu. I també es coneix molt general i artificiat, i dotat de gran ciència.

DE LA SETENA PART, QUE TRACTA DE LA MULTIPLICACIÓ DE LA QUARTA FIGURA

La multiplicació de la quarta figura consisteix que la primera càmera BCD, a la quarta figura o taula, significa que B té una condició amb C, i una altra amb D; i C té una condició amb B, i una altra amb D; i D té una condició amb B, i una altra amb C. i així, hi ha en aquesta cambra sis condicions, amb què l'enteniment es condiciona i es disposa a investigar i a trobar, a oposar, a provar i a determinar.

Després d'aquestes sis condicions, l'enteniment adquireix sis més girant el cercle menor i posant el seu E sota la C del cercle mitjà, sota la qual es trobava el seu D. I, en canviar la càmera, es canvien les seves condicions, i així l'enteniment assumeix dotze condicions; i el mateix passa amb les restants càmeres, multiplicant les columnes i girant-les.

Les condicions que l'enteniment multiplica d'aquesta manera són difícils d'enumerar, ja que de qualsevol càmera l'enteniment pot evacuar així trenta proposicions i noranta qüestions, igual que a la cambra BC de la tercera figura hi ha dotze proposicions i vint-i-quatre qüestions.

I d'aquesta manera, l'enteniment es coneix a si mateix com a molt general i artíficiat, per sobre de qualsevol altra entesa que ignori aquesta Art i que, per això, és portada a molts inconvenients i impossibles. I així, el sofista no pot resistir davant d'una entesa com aquesta, ja que aquesta entesa pròpia de l'estudiós d'aquesta Art utilitza les condicions primitives i naturals, mentre que el sofista utilitza les secundàries i considerades fora de la naturalesa, com es mostra a l'Art magna.

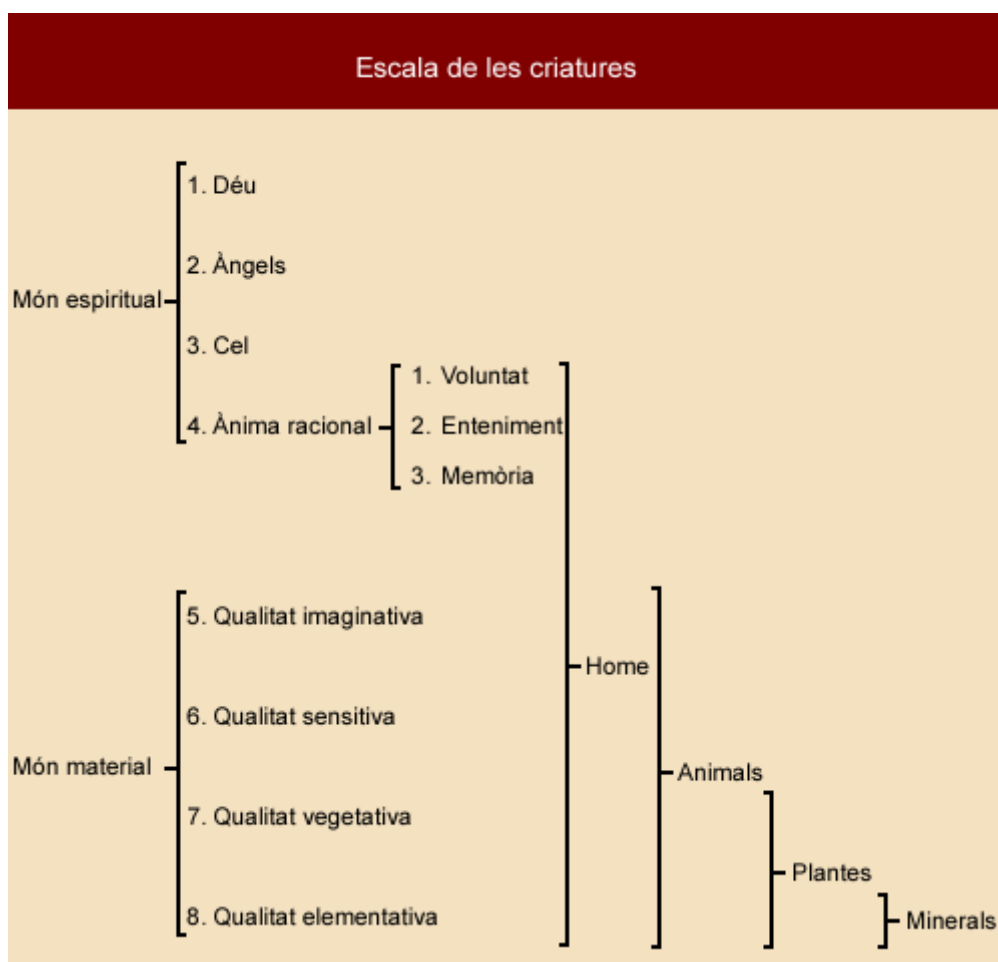
DE LA VUITENA PART, QUE TRACTA DE LA BARREJA DELS PRINCIPIS I DE LES REGLES

En aquesta part, l'entesa barreja un principi amb l'altre, examinant qualsevol principi a partir de les definicions de tots els altres principis, i a partir de totes les espècies de les regles. I gràcies a aquest examen, l'entesa pren coneixement de qualsevol principi. I adquireix un coneixement diferent del mateix principi tantes vegades com ho barreja de manera diversa. I qui podria enumerar tants termes mitjans com troba l'entesa per arribar a una conclusió, en evacuar aquesta barreja igual que va evacuar la càmera BC, segons s'ha exposat anteriorment?

Aquesta barreja constitueix el centre i el fonament per trobar moltes proposicions, qüestions i termes mitjos, condicions i solucions, i també objeccions. Però prescindim d'exemplificar-ho a l'entesa que intueix bé, a causa de la brevetat, i perquè a l'Art magna es declara i exemplifica la manera de la barreja.

A més, aquesta barreja és el subjecte i el refugi de l'estudiós d'aquesta Art, perquè hi trobi tot el que vulgui segons el seu desig. Doncs, si necessiteu alguna cosa que sigui del gènere de la bonesa, heu de fer discórrer aquesta bonesa per tots els principis i regles i trobareu el que voldria entendre sobre ella. I el mateix que hem dit de la bonesa es pot dir dels altres principis. Aquesta barreja és condicionada i ordenada, de la mateixa manera que una cosa és diferent de l'altra. Doncs, si s'estudia la divina bonesa mitjançant els principis i les regles, aquest estudi de la divina bonesa requereix unes definicions i espècies de regles més elevades que l'estudi de la bonesa de l'àngel; i l'estudi de la bonesa de l'àngel més elevades que l'estudi de la bonesa de l'home; i l'estudi de la bonesa de l'home, més elevades que l'estudi de la bonesa del lleó. I així de la resta, segons la pròpia manera.

DE LA NOVENA PART, QUE TRACTA DELS NOU SUBJECTES

En aquesta part es recullen els nou subjectes indicats a l'alfabet i que engloben tot el que és, ja que fora d'ells no hi ha res. El primer subjecte és Déu, significat per la B. El segon subjecte és l'àngel, significat per la C. El tercer subjecte és el cel, significat per la D. El quart subjecte és l'home, significat per la E. El cinquè subjecte és la imaginació, significat per la F. El sisè subjecte és la sensitiva, significat per la G. El setè és la vegetativa, i el novè i últim és la instrumentalitat, significat per la K.

Ja que a l'Art magna cada subjecte ha estat estudiat des dels principis i les regles, evitarem aquí aplicar-los de nou aquest estudi, ja que volem fer aquesta Art més breu que aquella; a més, aquell estudi està implícit en aquesta Art. Per això ho deixem a l'enteniment que intueix bé, i n'hi ha prou amb l'exemple ofert a la tercera figura, en què apliquem tots els principis a la bonesa. I també hem aplicat totes les regles d'aquesta Art a l'enteniment.

Pensem tractar aquests subjectes d'acord amb quatre condicions, perquè, gràcies a elles, l'enteniment sigui condicionat a aplicar als subjectes els principis i les regles condicionadament, segons la manera com cada subjecte és condicionat per la seva naturalesa i essència. Doncs la divina bonesa té una condició en Déu, i la bonesa angèlica una altra en el mateix àngel; i així successivament, cadascuna a la seva manera. I el mateix passa amb les regles.

La primera condició és que cada subjecte tingui la seva pròpia definició, gràcies a la qual sigui diferent de qualsevol altre subjecte. I si es formula alguna qüestió sobre

aquell subjecte, s'ha de respondre afirmant o negant de manera que les definicions dels principis convinguin amb la definició del subjecte. I el mateix amb les regles, sense que se segueixi cap dany ni als principis ni a les regles.

La segona condició és que es conservi la diferència entre els subjectes tant al judici com a la pràctica: com, per exemple, la divina bonesa, que difereix de la bonesa angèlica en infinitat i en eternitat, ja que aquella bonesa és la raó per la qual Déu produeix un bé infinit i etern; mentre que la bonesa angèlica no és així, ja que és finita i creada.

La tercera condició és que no es destrueixi la concordança que hi ha entre dos subjectes; com, per exemple, la concordança que hi ha entre Déu i l'àngel, ja que concorden amb l'espiritualitat. I es pot dir el mateix, a la seva manera, de la resta de subjectes. La quarta condició és que, com més noble i elevat sigui un subjecte, se li han d'atribuir principis i regles més nobles i elevats que a un altre; com, per exemple, Déu, que és més alt i més noble subjecte que l'àngel, etc.; i l'àngel més que no pas l'home; i així successivament, cadascú a la seva manera.

Del primer subjecte, que tracta de Déu, considerat a partir dels principis

Déu pot ser considerat a partir dels principis i de les regles, ja que Déu és bo, gran, etc. Se li poden aplicar moltes definicions, definint-ho de manera àmplia; però aquí n'hi aplicarem una: Déu és l'ésser que no necessita res fora de si mateix, ja que en Ell es donen de manera total totes les perfeccions. Amb aquesta definició, Déu es diferencia de qualsevol altre ésser, ja que la resta dels éssers necessiten alguna cosa exterior a ells.

En Déu no hi ha cap contrarietat ni minoritat, ja que aquests són principis privatis i defectius. Per contra, en Déu hi ha majoritat respecte als altres éssers; i també hi ha igualtat en si mateix, ja que posseeix principis iguals, com la bonesa, la grandesa, etc., i iguals actes i relacions.

En Déu hi ha diferència de correlatius, ja que sense aquesta diferència els correlatius no poden existir; i sense ells, Déu no pot tenir acció intrínseca infinita i eterna. Encara més: sense ells, totes les seves raons" serien ocioses, el que és absolutament impossible. En Déu existeix la concordança per, mitjançant ella, allunyar-se infinita i eternament de la contrarietat, i perquè els seus correlatius convinguin infinita i eternament en una mateixa essència i naturalesa; i el mateix pot dir-se de les seves raons. En Déu no existeix ni quantitat. accident, doncs és infinita i eterna. Un cop condicionat Déu mitjançant les quatre condicions predites, no hi ha dubte que l'enteniment s'entén a si mateix condicionat per entendre Déu i allò que d'Ell es pot dir pels principis i les regles apropiades a Déu, i també coneix i entén que si l'àngel té un poder natural en si mateix (i) la prova "del menor al més gran".

Del segon subjecte, que tracta de l'àngel

L'àngel es pot estudiar a partir dels principis i regles. Posseeix natural bonesa, grandesa, durada, etc., i es defineix així: l'àngel és un esperit no unit a cap cos.

En ell no hi ha contrarietat natural, ja que és incorruptible. Hi ha matèria de -ble, és a dir, de bonificable i magnificable, etc., segons es significa per la segona espècie de D. A l'àngel hi ha majoritat, ja que és més similar a Déu que l'home, ja que posseeix

principis i regles més alts que aquest. I així, l'entesa coneix que si l'home no es pot relacionar amb les coses sensibles sense la mediació dels seus òrgans, no se segueix que l'àngel no ho pugui fer en no tenir òrgans, ja que la naturalesa de l'àngel és superior. D'aquesta manera, l'enteniment coneix que els àngels poden parlar entre si i actuar sobre nosaltres sense òrgans, i passar d'un lloc a un altre sense mitjà, etc., com es fa evident gràcies a l'enteniment que investiga mitjançant les regles. A l'àngel hi ha diferència, ja que la seva entesa, voluntat i memòria són diferents entre si.

A l'àngel hi ha igualtat d'entendre, d'estimar i de recordar, gràcies al seu objecte suprem; doncs Déu és per igual intel·ligible, amable i recordable.

A l'àngel hi ha minoritat, ja que ha estat creat del no-res.

Del tercer subjecte, que tracta del cel

El cel té bonesa natural, grandesa i durada, etc. I se'l defineix així: el cicle és la primera substància mòbil.

En ell no hi ha contrarietat, ja que no està compost de principis contraris. Posseeix instint i gana naturals i, en conseqüència, moviment, sense el qual no podria tenir naturalesa ni instint ni gana.

Però hi ha principi, ja que actua sobre les coses inferiors. També està constituït per la seva forma i matèria específiques, perquè actuï per la seva espècie. El seu moviment és la fi i el repòs.

El cel és al seu lloc, com el cos a la superfície.

També està en el temps, ja que és creat; i està en el temps també com l'eficient al seu efecte. I el mateix amb els altres accidents, cadascun a la seva manera.

Del quart subjecte, que és l'home

L'home està compost de cos i ànima, i per això se'l pot estudiar mitjançant els principis i les regles de dues maneres: de manera espiritual i de manera corporal. I així es defineix: l'home és un animal homificant. A l'home, tots els principis i les regles es donen de manera doble, a causa de la duplicitat de la naturalesa (espiritual i corporal) de què està constituït. I per això és més general que qualsevol altre ésser creat; per això es pot dir, sens dubte, que l'home és la part més gran del món.

Del cinquè subjecte, que és la imaginativa

A la imaginativa hi ha principis i regles específics per imaginar les coses imaginables, com n'hi ha a l'imam per atraure el ferro. I es defineix així: la imaginativa és aquella potència a la qual competeix pròpiament imaginar; i per això, la imaginativa és investigada mitjançant els principis i les regles que li són apropiats, i així l'entesa adquireix un gran coneixement de la imaginativa i allò que li és pertinent.

La imaginativa abstrau l'espècie dels éssers percebuts mitjançant els sentits particulars, i ho fa amb els seus correlatius, significats per la segona espècie de C. Amb la bonesa fa bones aquelles espècies, i amb la grandesa les magnifica, com

quan un imagina una gran muntanya d'or, i amb la minoritat les minorifica, com quan un imagina un punt indivisible.

La imaginativa posseeix instint, igual que els animals irracionals tenen habilitat per viure i igual que la cabra la té per evitar el llop. La imaginativa té gana d'imaginar allò imaginable, per reposar-hi imaginant-ho.

Els sentits particulars, en aplicar-se a les coses sensibles, impedeixen a la imaginativa el seu acte, i no el pot exercir. Per exemple: quan es veu amb els ulls un objecte acolorit, la imaginativa no pot, alhora, exercir el seu acte; o sigui, no es pot imaginar l'imaginable absent fins que es tanquen els ulls, i aleshores la imaginativa exerceix el seu acte, o ho pot exercir.

Qui veu, arriba més a l'objecte acolorit veient que imaginant, ja que l'objecte sensible es troba més proper al propi sentit, mentre que la imaginativa arriba a l'imaginable només per mediació del sentit. La imaginativa no és una potència tan general en les coses sensibles com la sensitiva; com es manifesta en la tactiva, gràcies a la qual l'home que, sosté una pedra, sent alhora moltes coses i diverses, com el pes de la pedra, el fred, l'aspror i la duresa; no és així en el cas de la imaginativa, ja que aquesta imagina les sensacions successivament. I el mateix respecte a les altres coses semblants a aquestes. I n'hi ha prou amb això, per raó de la brevetat.

Del sisè subjecte, que és la sensitiva

Hi ha principis i regles a la sensitiva de manera específica, ja que té un poder per la vista, un altre per l'oïda, etc. I això ho provoquen principalment dues propietats: l'instint i la gana. I es defineix així: la sensitiva és la potència a què pròpiament li competeix sentir. La sensitiva causa les impressions sensorials amb els principis i les regles específics. És general pel sentit comú, i particular pels sentits particulars. Pel sentit comú té correlatius comuns, mentre que pels sentits particulars té correlatius particulars. La vida radical de la sensitiva viu de la vida vegetal, amb què està unida i en què està plantada, com la vegetativa ho està a l'elementativa. La sensitiva percep els objectes mitjançant tots els sentits. Així, a través de la vista percep l'objecte acolorit, i a través de l'orella la veu, mitjançant l'afat, que atorga significat a aquesta veu; així doncs, sense l'afat l'oïda no pot percebre la veu, i així l'enteniment coneix que l'afat és un sentit.

Del novè subjecte, que és la instrumentativa

Aquest subjecte considera la instrumentalitat de dues maneres: naturalment, com en el cas de l'ull, que és l'instrument per veure i moralment, com en el cas de la justícia, instrument per jutjar, o del martell, instrument per fabricar.

L'instrument natural es pot conèixer estudiant-lo mitjançant els principis i les regles d'aquesta Art de manera específica. Passa el mateix amb l'instrument moral, mitjançant els mateixos principis i regles, però aplicats d'acord amb la seva pròpia manera específica. Així, doncs, els instruments naturals i morals difereixen entre si. Però deixem aquesta investigació dels instruments a l'entesa capacitat per fer-la. I si l'enteniment de l'estudiós falla en aquest procés, ha de recórrer a l'Art magna, on tractem més àmpliament els instruments morals. Però, ja que els hem esmentat a l'alfabet, volem definir els instruments morals, per tal que l'estudiós en tingui coneixement per les definicions, els principis i les regles.

1. La instrumentativa és la potència amb què obra moralment qui és moral.
2. La justícia és l'hàbit amb què el just obra justament.
3. La prudència és l'hàbit amb què el prudent actua prudentment.
4. La fortalesa és l'hàbit amb què el fort de cor obra virilment.
5. La templança és l'hàbit amb què actua qui és temperat quan obra temperadament.
6. La fe és l'hàbit mitjançant el qual es creu com a veritable allò que no es percep amb els sentits ni s'entén.
7. L'esperança és l'hàbit amb què s'espera rebre de Déu el perdó i la glòria, i es confia en l'amic bo i poderós.
8. La caritat és la virtut mitjançant la qual el qui posseeix béns propis els fa comuns.
9. La paciència és l'hàbit amb què el pacient venç i no és vençut.
10. La pietat és l'hàbit amb què el piadós es lamenta del dolor del proïsme.
11. L'avarícia és l'hàbit amb què el ric és pobre i captaire.
12. La gola és l'hàbit amb què el llaminer, amb el temps, acaba empresonat en la malaltia i en la pobresa.
13. La luxúria és l'hàbit amb què l'home fa servir les seves potències indegudament i contra el matrimoni.
14. La supèrbia és l'hàbit amb què l'home superb intenta ser superior als altres homes, i és contrària a la humilitat.
15. L'accídia és l'hàbit amb què l'accidiós es fa mal del bé aliè; i s'alegra del mal.
16. L'enveja és l'hàbit amb què vol injustament els béns aliens.
17. La ira és l'hàbit amb què l'irat lliga la capacitat de judici i la llibertat.
18. La falsetat és l'hàbit amb què el fals parla o testifica contra la veritat.
19. La inconstància és l'hàbit amb el que l'inconstant és voluble de moltes maneres.

I fins aquí allò relatiu als nou subjectes, dels quals l'estudiós en pot tenir coneixement contemplant-los des dels principis i les regles d'aquesta Art.

DE LA DESENA PART, QUE TRACTA DE L'APLICACIÓ

L'aplicació es divideix en tres parts. A la primera, allò implícit s'aplica a allò explícit; a la segona, allò abstracte s'aplica a allò concret; a la tercera, la qüestió s'aplica als llocs d'aquesta Art.

1. Pel que fa a la primera part, diem que si els termes de la qüestió són implícits, cal aplicar-los als termes explícits d'aquesta Art; així, quan es pregunta: "hi ha Déu?", o "hi ha els àngels?", etc., cal aplicar aquests termes a la bonesa, grandesa, etc.; o sigui: "és bo, gran, etc. que existeixi Déu i que existeixi l'àngel?"
2. Quant a la segona part, cal dir que si els termes de la qüestió són abstractes, s'han d'aplicar als termes concrets corresponents; com a "bonesa" a "bo", "grandesa" a "gran", "color" a "colorejat", etc. I cal fixar-se com es relacionen el terme abstracte i el terme concret, a través dels principis i les regles.
3. La tercera part tracta de l'aplicació als llocs i es divideix en tretze parts, que són les següents: (1) la primera figura, (2) la segona, (4) la quarta figura, (5) les definicions, (6) les regles, (7) la taula, (8) l'evacuació de la tercera figura, nou subjectes, (12) les cent formes i (13) les qüestions.

Les matèries de les qüestions s'han d'aplicar a les onze primeres parts (de les quals ja hem tractat) segons els correspongui. Doncs si la matèria de la qüestió correspon a la primera figura, s'aplicarà a la primera figura, i la solució a la qüestió s'extraurà del text de la mateixa figura, afirmant o negant de manera que el text romanguí invariable. I el que s'ha dit de la primera figura també serveix per a les altres parts, cadascuna a la seva manera.

I amb això n'hi ha prou pel que fa a l'aplicació, a causa de la brevetat d'aquesta Art. I si l'enteniment de l'estudiós falla en l'aplicació dels termes, ha de recórrer a l'Art magna, ja que s'hi tracta amb més amplitud.

De les cent formes

En aquesta part es consideren cent formes amb les seves definicions perquè el subjecte sigui assimilat per l'entesa. Doncs, mitjançant les definicions de les formes, l'entesa assumirà condicions per estudiar-les a través dels principis i les regles; i gràcies a aquest estudi, adquirirà coneixement de les formes que apareixen a les qüestions i a les definicions. Així, doncs, aquestes són les formes amb les seves definicions.

1. Entitat és la causa per raó de la qual un ésser causa un altre ésser.
2. Essència és la forma abstracta de l'ésser i sustentada en ell.
3. Unitat és la manera com li competeix pròpiament unir.
4. Pluralitat és la forma composta de moltes coses que difereixen en nombre.
5. Naturalesa és la manera com li competeix pròpiament naturar.
6. Gènere és un ésser molt general i indeterminat que es predica de moltes coses que difereixen en espècie.
7. Espècie és l'ésser que es predica de moltes coses que difereixen en nombre.
8. Individualitat és el terme que dista més del gènere que qualsevol altre ésser.
9. Propietat és la manera com l'agent actua específicament.
10. Simplicitat és la forma que es troba més allunyada de la composició que cap altre ésser.
11. Composició és la forma composta de moltes essències.
12. La forma és l'essència amb què l'agent actua en la matèria.
13. Matèria és l'essència simplement passiva.
14. Substància és l'ésser que existeix per ell mateix.
15. Accident és la forma que no existeix per si mateixa, ni té relació principalment amb la seva finalitat.
16. Quantitat és l'ésser per raó del qual el subjecte és quantificat, i amb ella actua quantitativament.
17. Qualitat és l'ésser per raó del qual els principis són qualificats.
18. Relació és la forma que concerneix moltes coses diverses, sense les quals no pot existir.
19. Acció és la forma inherent a allò passiu.
20. Passió és l'ésser que subjau a l'acció i que hi és inherent.
21. Hàbit és la forma amb què es revesteix el subjecte.
22. Situació és la posició de les parts ordenades al subjecte de manera correcta i adequada.
23. Temps és l'ésser en què els éssers creats tenen inici i origen. O també: temps és ésser constituït en el present per una multiplicitat que guarda relació amb allò que precedeix i amb allò que segueix. .
24. Lloc és l'accident pel qual els éssers han situat. O també: lloc és la superfície que engloba i conté immediatament les parts interiors d'un cos.
25. Moviment és l'instrument amb què el motor mou el mogut. O també: moviment és allò que coneix la naturalesa del principi, del medi i de la fi.
26. Immobilitat és l'ésser que no té cap gana de moure's.
27. Instint és la figura i la semblança de l'entesa.
28. La gana és la forma i la semblança de la voluntat.
29. Atracció és la forma amb què l'atraient atrau allò atret. O també: l'atracció és una forma que té instint i gana d'atreure alguna cosa al subjecte.

30. Recepció és la forma amb què el receptor rep allò rebut. O també: la recepció és una forma que posseeix instint i gana de rebre alguna cosa en el subjecte.
31. Fantasia és la semblança abstreta de les coses per mitjà de la imaginació.
32. Plenitud és la forma allunyada de la vacuitat.
33. Difusió és la forma amb què el difusor difon el que és difundible.
34. Digestió és la forma amb què el digestor digereix el que és digestible.
35. Expulsió és la forma amb què la naturalesa expulsa el que no convé al subjecte.
36. Significació és la revelació dels secrets exposats mitjançant un signe.
37. Bellesa és una forma bella rebuda per la vista, per l'oïda, per la imaginació, pel concepte o pel delit.
38. Novetat és la forma per raó de la qual el subjecte s'habitua amb nous hàbits.
39. Idea, en Déu, és Déu, mentre que en la creació és criatura..
40. Matemàtica és la forma amb què l'enteniment humà desposseeix la substància dels seus accidents.
41. Ser en potència és la forma que hi ha en el subjecte sense moviment, quantitat, qualitat, etc.
42. Puntuïtat és l'essència del punt natural, que és la part menor d'un cos.
43. Línia és la longitud constituïda per molts punts continus, i les extremitats de la qual són dos punts.
44. Triangle és la figura que té tres angles aguts continguts en tres línies.
45. Quadrangle és la figura que té quatre angles rectes.
46. Cercle és la figura continguda en una línia circular.
47. Cos és la substància plena de punts, línies i angles.
48. La figura és l'accident constituït per la situació i per l'hàbit.
49. Les direccions generals són sis, per les quals tot cos es troba a la cruïlla de línies diametral.
50. Monstruositat és la desviació del curs de la natura.
51. Derivació és el subjecte material pel qual el particular baixa de l'universal.
52. Ombra és l'hàbit de privació de la llum,
53. Mirall és el cos diàfan apte per rebre totes les figures que li són posades al davant.
54. Color és un hàbit contingut per la figura.
55. Proporció és la forma a què li correspon proporcionar pròpiament.
56. Disposició és la forma a què li correspon disposar pròpiament.
57. Creació és, a l'eternitat, una idea; en el temps, però, és una criatura.
58. Predestinació és una idea en la saviesa de Déu, però en la creació és una criatura.
59. Misericòrdia, en l'eternitat, és una idea; en allò predestinat és, però, una criatura.
60. Necessitat és la forma que no es pot donar d'una altra manera, i el que necessita és l'ésser que la conté.
61. Fortuna és un accident inherent al subjecte, i l'afortunat és l'home que s'hi destina.
62. Ordenació és la forma a què pròpiament li correspon ordenar, mentre que allò ordenat és el seu propi subjecte.
63. Consell és una proposició dubtable, i el que és aconsellat és el seu repòs.
64. Gràcia és una forma primitiva posada en el premiat sense mèrit seu.
65. Perfecció és la manera com li correspon perfeccionar pròpiament en un subjecte perfecte.
66. Declaració és la forma en què l'enteniment reposa distingint, mentre que allò declarat és el seu subjecte, en el qual la declaració és un hàbit.
67. Transsubstanciament és l'acte de la naturalesa en allò transsubstanciat, pel qual es desposseeix de la forma antiga i es revesteix amb una nova.
68. Alteració és la forma nascuda en allò alterat.
69. Infinitat és la forma que té un acte infinit, allunyada de qualsevol cosa finita,
70. Engany és l'hàbit positiu del que enganya, i l'hàbit privatiu de l'enganyat.
71. Honor és un hàbit actiu en què honra, i passiu a l'honorat.
72. Capacitat és la forma amb què el capaç pot contenir i rebre tot el que li pot arribar.

73. Existència és la forma amb què l'existent existeix segons és. Agència és la forma que mou allò existent cap al terme al qual es dirigeix.
74. Comprensió és una semblança d'infinitud i aprehensió de finitud.
75. Invenció és la forma amb què l'enteniment troba el que s'ha trobat.
76. Semblança és la forma amb què el semblant s'assembla al seu semblant.
77. Antecedent és la forma que causa el conseqüent, mentre que el conseqüent és el subjecte en què reposa l'antecedent.
78. Potència és la manera com l'enteniment arriba a l'objecte, mentre que l'objecte és el subjecte en què reposa l'enteniment. Acte és la connexió de la potència i l'objecte.
79. Generació, a les criatures. és la manera com l'agent causa formes noves. Corrupció és la forma amb què el que corromp elimina les formes antigues. Així, privació es troba al mig de totes dues.
80. Teologia és la ciència que parla de Déu.
81. Filosofia és el subjecte pel qual l'entesa entra en relació amb totes les ciències.
82. Geometria és l'art inventada per mesurar línies, angles i figures.
83. Astronomia és l'art amb què l'astrònom coneix les virtuts i els moviments que el cel efectivament té en les coses inferiors.
84. Aritmètica és l'art inventada per numerar moltes unitats.
85. Música és l'art inventada per ordenar moltes veus que concorden amb un cant.
86. Retòrica és l'art inventada amb què el retòric adorna i pinta les paraules.
87. Lògica és l'art amb què el lògic troba la conjunció natural entre el subjecte i el predicat.
88. Gramàtica és l'art de trobar la manera correcta de parlar i escriure.
89. Moralitat és l'hàbit de fer el bé o el mal.
90. Política és l'art amb què els burgesos procuren el bé públic de les ciutats.
91. Dret és l'acte reglat a l'home habituat de justícia.
92. Medicina és l'hàbit amb què el metge procura la salut del pacient.
93. Regiment és la manera com el príncep regeix el seu poble.
94. Cavalleria és l'hàbit amb què el cavaller ajuda el príncep a mantenir la justícia.
95. Comerç és l'hàbit amb què el mercader sap comprar i vendre.
96. Navegació és l'art amb què els mariners saben navegar pel mar.
97. Consciència és la manera com l'enteniment afligeix l'ànima per les faltes comeses.
98. Predicació és la forma amb què el predicador instrueix el poble perquè adquireixi bons costums i eviti els mals.
99. Pregària és la manera com l'orant parla a Déu santament.
100. Memòria és l'ésser amb què les coses són recordables.

DE L'ONZENA PART, QUE ÉS DE LES QÜESTIONS

Aquesta part es divideix en dotze parts o llocs, disposats i proporcionats a les qüestions segons la diversitat de la matèria de què tracten. Doncs en un lloc o en part es significa la solució a una qüestió, i en un altre lloc la solució a una altra qüestió. Per això, aplicarem les qüestions a aquests llocs de diverses maneres.

I ho farem de dues maneres, ja que proposarem algunes qüestions que resoldrem, mentre que d'altres no les resoldrem; doncs aquestes les deixarem a l'estudiós perspicax, perquè extregui la solució d'aquella part o lloc on remetrem les qüestions, i on se'n significa la solució. Així doncs, aquí proposarem i resoldrem poques qüestions, per mor de la brevetat, ja que aquesta Art prové de l'Art magna amb la finalitat de tractar-la més breument, perquè l'entesa aprengui molt a partir de poques paraules: així serà més universal. I mitjançant les solucions a aquestes qüestions indicades aquí o proposades es podrà oferir solució a altres qüestions a la seva manera.

Els llocs o les parts a què remetem les qüestions són dotze, com ja s'ha indicat; és a dir: (1) la primera figura, (2) la segona figura, (3) la tercera figura, (4) la quarta figura, (5) les definicions, (6) les regles, (7) la taula, (8) l'evacuació de la tercera figura, (9) la multiplicació de la quarta figura, (10) la barreja dels principis i de les regles, (1).

Així doncs, tractarem primerament de la primera part o lloc.

1. De les qüestions de la primera figura

1. Qüestió: Hi ha algun ésser en què el subjecte i el predicat es converteixin en una identitat d'essència, de naturalesa i de número per tota la primera figura? I cal respondre que sí; doncs, altrament, tant la conversió del subjecte i del predicat com la seva igualtat serien destruïdes de manera absoluta, i l'eternitat seria superior per infinitat de durada, mentre que la seva bonesa, grandesa, poder, etc. serien inferiors per finitud, cosa que és impossible.
2. Es pregunta: quin és aquell ésser en què el subjecte i el predicat són mútuament convertibles? I cal respondre que Déu és aquell ésser, ja que aquesta conversió només pot tenir lloc en un subjecte infinit i etern.
3. Es pregunta: la bonesa divina té en si una gran bonificació com l'enteniment diví intel·lecció?
4. Es pregunta: per què Déu té en si tan gran agència com a existència?
5. Es pregunta: d'on és procedent que el poder de Déu sigui tan gran com el seu ésser?
6. Es demana: per què l'home i l'animal no són convertibles? I a això cal respondre que és a causa que la conversió no es pot donar entre el més gran i el més petit, sinó entre iguals.
7. Es pregunta: a l'àngel, són convertibles el seu poder, enteniment i voluntat? I cal respondre que no, ja que en cas contrari podria tenir un acte tan infinit i etern com Déu.

2. De les qüestions de la segona figura

Les qüestions de la segona figura es poden plantejar de tres maneres. Com en l'exemple de l'home i del lleó, els qui per diferència difereixen en espècie, per concordança coincideixen en gènere i per contrarietat són contraris; o sigui, per corruptible i incorruptible. I el mateix en els altres casos, cadascú a la seva manera.

8. Es pregunta: La diferència és més general que la concordança i la contrarietat? A allò que cal respondre que sí, ja que on hi ha concordança i contrarietat, hi ha diferència; però no sempre és a la inversa, ja que en moltes coses hi ha diferència i concordança, i no obstant això no hi ha contrarietat de manera natural, com és el cas dels éssers espirituals.
9. Es pregunta: quin principi és més gran, la concordança o la contrarietat? I cal dir que la concordança, ja que de la concordança descendeixen els principis positius, i de la contrarietat els privatius.
10. Es pregunta: la següent definició, "l'home és un animal homificant" (o "l'home és l'ésser a qui correspon pròpiament homificar"), és més clara que aquesta altra, "l'home és un animal racional mortal"? I cal respondre que sí, ja que l'acte d'homificar correspon només a l'home, i la racionalitat i la mortalitat a molts éssers".

Mitjançant el triangle de principi, mitjà i fi es poden plantejar qüestions de tres maneres.

La primera és quan es pregunta:

11. Per què hi ha una causa primera i no gaires? Al que cal respondre que és així perquè hi hagi un fi infinit.

La segona manera és quan es demana:

12. El terme mitjà existent entre el subjecte i el predicat té quantitat contínua o discreta? I cal respondre que té quantitat continuada respecte al medi d'extremitats, però discreta respecte al medi de conjunció i de mesura. La tercera manera és quan es demana:
13. Quina finalitat és l'última en el subjecte? I cal respondre que la finalitat pròpia, no l'apropiada.

Mitjançant el triangle de majoritat, igualtat i minoritat es poden plantejar qüestions de tres maneres. Per majoritat, com quan es pregunta:

14. Per què Déu és superior a l'àngel i l'àngel superior a l'home? I cal respondre que Déu és superior a l'àngel perquè la bonesa, la grandesa, etc. divines disten de quantitat per infinitat, i de temps per eternitat; i no passa així amb la bonesa, grandesa, etc. de l'àngel. Les quals són, però, superiors a la bonesa, grandesa, etc. de l'home, doncs en el subjecte en què es troben disten de divisió i de successió, i no passa així amb la bonesa, grandesa, etc. del cos de l'home. La segona manera és quan es demana:
15. Per què a l'ànima l'enteniment, la voluntat i la memòria són iguals per essència? A allò que cal respondre: perquè la causa primera és igualment intel·ligible, recordable i amable per la igualtat de la seva bonesa, grandesa, etc. I així. l'enteniment coneix que la demostració es pot fer de tres maneres: a partir de la causa, a partir de l'efecte, i per igualtat o equiparància.

La tercera manera és quan es demana:

16. Per què el pecat està més proper al no-res que a qualsevol altre ésser? I cal dir que perquè és més incompatible per tal de ser.
17. Es pregunta: la diferència que existeix entre sensual i sensual, és més gran que la que existeix entre sensual i intel·lectual, i que la que existeix entre intel·lectual i intel·lectual?
18. També: la diferència que existeix entre començament i mig, és més gran que la que existeix entre mitjà i fi?
19. Igualment es pot preguntar sobre la diferència que hi ha entre substància i substància, etc. I cal respondre pel que s'ha significat en els triangles susdits, subjectivament i objectivament, mitjançant la regla B.

3. De les qüestions de la tercera figura

En tractar de la tercera figura, es va dir que qualsevol principi s'aplicava a un altre. I per això, es pregunta:

20. La contrarietat és tan aplicable a la bonesa, grandesa, etc. com la concordança? I cal dir que no; doncs la contrarietat s'aplica als principis privant i contrariant, i la concordança posant i concordant.

Es diu a la tercera figura: "La bonesa és gran". I per això, es pregunta:

21. Què és la bonesa gran? I cal respondre que la bonesa gran és aquella que, sense contrarietat ni minoritat, està d'acord amb tots els principis i els seus correlatius.
22. Es pregunta: la bonesa, on és? Aneu a la càmera BI i n'extreu els significats.
23. Es pregunta: la bonesa, de què està constituïda?
24. Es pregunta: la bonesa, com és? Ves a les càmeres BD i BK i extreu-ne els significats. I així amb les altres regles.
25. Així mateix, es demana: quan és l'entesa universal i particular?

4. De les qüestions de la quarta figura

26. Es pregunta mitjançant la càmera BCD: Alguna bonesa és infinitament gran com l'eternitat? I cal respondre que sí, ja que altrament tota la grandesa de l'eternitat no seria bona.
27. Per la càmera BEF es pregunta: Déu és tan poderós per la seva bonesa com per la seva entesa? Veu aquella càmera i extreu els significats dels seus correlatius i de les seves definicions.
28. Es pregunta: l'àngel produeix un altre àngel, sent com és superior, igual que l'home produeix un altre home, sent inferior? Cal respondre que no, ja que l'àngel no rep cap augment de fora, ja que es buidaria de la seva essència; però sí l'home, a causa del cos.

5. De les qüestions a partir de les definicions dels principis

29. Es pregunta: Déu és un ésser necessari?
30. Es pregunta: La unitat pot ser infinita sense un acte infinit?
31. Es pregunta: Hi ha un sol Déu?
32. Es pregunta: Déu pot ser dolent? Ves a la definició de bonesa, grandesa i eternitat, i reté el que signifiquen. Doncs si la bonesa és gran i eterna, cal que la bonesa sigui la raó del bé gran i etern que produeixi un bé gran i etern. I així amb les altres qüestions que es poden plantejar a partir de les definicions dels principis.

6. De les qüestions a partir de les regles

33. Es pregunta: creure és anterior a entendre?
34. Es pregunta: quina definició és millor i més clara, la que es dona per la potència i el seu acte específic, o la que es dona pel gènere i la diferència? I cal respondre que la que es dona per la potència i pel seu acte específic, perquè s'hi adquireix coneixement del subjecte i de l'acte que li és específic, mentre que per l'altra només s'adquireix coneixement de les parts.
35. Es pregunta: la potència té acte fora de la seva essència?
36. Es pregunta: l'enteniment és agent a la memòria i pacient a la voluntat?
37. L'enteniment pot aprehendre un objecte sense el concurs de cap sentit?
38. El poder diví pot tenir un acte infinit?
39. Hi pot haver un acte sense diferència?
40. ¿L'acte és posseït per la potència, per l'objecte o per tots dos?
41. Pot existir per si mateixa la substància sense les causes?
42. La voluntat té poder sobre l'entesa per mitjà del creure i l'enteniment sobre la voluntat per mitjà de l'entendre?
43. La voluntat i la memòria són desiguals a l'ànima?
44. L'enteniment pot ser universal o particular sense els seus correlatius?
45. Quan l'entesa fa ciència, la fa per la propietat i la diferència?
46. L'enteniment predisposa a estimar i a recordar, i a l'inrevés?
47. L'enteniment pot creure i entendre alhora?

48. L'enteniment fa ciència en ell mateix?
49. Es pregunta: Com fa l'entesa l'espècie?
50. L'enteniment, amb la seva espècie, ordena la voluntat i la memòria que presentin aquesta espècie?

Com hem aplicat les qüestions de les regles a l'enteniment, es poden aplicar a les altres potències a la seva manera.

7. De les qüestions plantejades mitjançant la taula

51. Es pregunta: el món és etern? Aneu a la columna BCD i mantingueu la resposta negativa. I trobaràs a la càmera BCTB que si és etern, llavors hi ha moltes eternitats diferents en espècie, i que són concordants per la càmera BCTC contra la càmera BCTD; cosa que és impossible. D'on se segueix que cal respondre la qüestió per la negativa; i així ho prova la regla B.
52. Es pregunta: Déu pot ser tan infinit per la grandesa com per l'eternitat? Aneu a la columna CDE i a la càmera CDTC, responent afirmativament contra la càmera CDTD.
53. Déu pot tant per eternitat com per entesa? Aneu a la columna DEF i a la càmera DETD.
54. Déu és tan poderós pel seu poder com pel seu entendre i estimar? Aneu a la columna EFG. I respon afirmativament per la càmera EFTE, i per la càmera EFTF, i per la càmera EFTG, fins a completar tota la columna.
55. La seva entesa i voluntat són més grans que la seva virtut? Ves a la columna FGH i respon negativament per totes les seves càmeres, exhaustint-ne els significats.
56. La veritat divina és tan virtuosa, per la igualtat dels correlatius, com la voluntat divina? Aneu a la columna GHI, i respon afirmativament per totes les seves càmeres.
57. Posseeixen en Déu la seva virtut, glòria i veritat allò pel que són iguals i allunyades de temps, lloc i minoritat? Ves a la columna HIK, i respon afirmativament per totes les càmeres.

8. De les qüestions plantejades a partir de l'evacuació de la tercera figura

A la càmera BC s'ha dit que la bonesa és gran. Seguidament, es pregunta:

58. La bonesa és gran?
59. Què és la seva grandesa?
60. En què concorden bonesa i grandesa?
61. Poden concordar sense diferència?

I cal respondre que la bonesa és gran, segons es desprèn de la definició de grandesa; i la seva grandesa consisteix a tenir els seus correlatius, segons es desprèn de la segona espècie de la regla C. I concorden, ja que la bonesa és gran per la grandesa, i a la inversa. I no poden concordar de cap manera sense la diferència dels correlatius.

I n'hi ha prou amb allò exposat sobre l'evacuació de la tercera figura, per causa de la brevetat; doncs, a partir del que n'hem dit, l'estudiós pot plantejar i resoldre qüestions per les altres càmeres.

9. De les qüestions plantejades a partir de la multiplicació de la quarta figura

62. Es pregunta: de quina manera l'enteniment es condiona a allò general per mitjà de l'entendre general? Vés a la multiplicació de la quarta figura, i observa com l'enteniment multiplica les condicions, amb què multiplica els objectes i el seu entendre, per tal de ser general i adoptar molts hàbits per moltes i grans ciències. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre la multiplicació de la quarta figura, a causa de la brevetat.

10. De les qüestions plantejades a partir de la barreja dels principis i de les regles

63. Es pregunta: la bonesa pot ser estudiada mitjançant la grandesa i la durada, i a la inversa? I cal respondre que sí, com s'ha significat a la tercera figura, en convertir el subjecte en predicat.
64. Es pregunta: què és la bonesa en la grandesa, en la durada, etc.? I cal respondre que a la grandesa és gran, i a la durada duradora.
65. Es pregunta: què té la bonesa en la grandesa, la durada, etc.? I cal dir que té grans correlatius a la grandesa, i duradors a la durada. I segons hem exemplificat amb la bonesa, es pot exemplificar amb els altres principis a la seva manera. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre la barreja, a causa de la brevetat.

11. Sobre les qüestions dels nou subjectes

a) De les qüestions del primer subjecte, que és Déu

66. Es pregunta: hi ha Déu? I cal respondre que sí, com s'ha provat a les qüestions de la primera figura.
67. Es pregunta: què és Déu? I cal respondre que Déu és l'ésser que actua en si mateix en la mateixa mesura que existeix.
68. Per la segona mena de la regla C es pregunta: què té Déu en si de manera coesencial? A això cal respondre que té els seus correlatius, sense els quals no pot tenir immenses i eternes raons.
69. Per la tercera espècie es demana: què és Déu en un altre? A això cal respondre que és creador, rector, etc.
70. Per la quarta mena de la regla C es pregunta: què té Déu en un altre? A això cal respondre que al món té poder i domini, i en els homes judici i acte de gràcia, de misericòrdia i d'humilitat, de paciència i de pietat. I n'hi ha prou amb el que hem dit sobre Déu, a causa de la brevetat.

b) De les qüestions del segon subjecte, que és l'àngel

71. Es pregunta: Hi ha els àngels? I cal respondre que sí; doncs si existeix allò que sembla ser menys semblant a Déu, amb molt més motiu existeix allò que sembla ser més semblant a Déu. A més: si hi ha un ésser compost de naturalesa corporal i intel·lectual, amb molt més motiu hi ha un ésser compost d'intel·lectual i intel·lectual. Encara més: si no existissin els àngels, l'escala de la diferència i de la concordança quedaria buida, i per tant també el món, cosa que és impossible.
72. Es demana: de què i de qui és l'àngel? I cal respondre per la regla D que és de si mateix, ja que la seva essència no pot ser puntual ni lineal; i per la segona espècie de la mateixa regla es respon que és dels seus correlatius espirituals, és a dir,

dels seus -tius, -bies i -ar, dels que es compon. Pels -tius és actiu, pels -bies és receptiu, i -ar és l'acte que existeix entre els -tius i els -bles. Per la tercera espècie cal dir que l'àngel és Déu. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre els àngels, a causa de la brevetat.

c) De les qüestions del tercer subjecte, que és el cel

73. El cel es mou a si mateix? Cal respondre que sí, perquè els seus principis tinguin correlatius substancials i propis per les constel·lacions.
74. El cel es mou cap a algun lloc? Cal respondre que sí: es mou circularment en si mateix i en relació amb el món inferior; però no fos de si mateix. La raó és perquè no té ni pot tenir cap acció fora de si mateix.
75. Un àngel mou el cel? Cal respondre que no, ja que si ho pogués, els -tius dels seus correlatius estarien per sota, i els -bles per sobre; a més, no mouria els elements ni els cossos elementats per la seva forma, sinó per la seva matèria, cosa que és impossible.
76. Es pregunta: el cel té una ànima motriu? I cal respondre que sí, ja que altrament la sensitiva i la vegetativa no tindrien ànimes motrius, ni els elements tindrien moviment.
77. Es pregunta mitjançant la primera .espècie de la regla E: per què existeix el cel? I cal dir que perquè està constituït a partir de la pròpia forma i de la pròpia matèria.
78. Per la segona espècie de la regla E es pregunta: per què hi ha el cel? I cal respondre que perquè els éssers inferiors puguin tenir moviment. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre el cel, a causa de la brevetat.

d) De les qüestions del quart subjecte, que és l'home

79. Es pregunta: l'home pot adquirir un coneixement més gran de Déu afirmant, o negant? I cal respondre que afirmant; doncs Déu no existeix per allò sense la qual cosa Ell mateix existeix, sinó per allò sense la qual cosa no pot existir.
80. Es pregunta: per què l'home actua per la forma específica? Ves a la segona espècie de la regla E, i allà hi ha la solució.
81. L'home que augmenta els seus actes augmenta la seva essència? Cal respondre que cap home no es fa a si mateix.
82. Es pregunta: quan l'home vol recordar, i no ho pot fer, què falla més, la memòria o l'enteniment? A això cal respondre que la memòria, ja que aquesta torna l'espècie antiga més ràpidament de forma natural a l'enteniment que a la voluntat.
83. Es pregunta: Com componen l'ànima i el cos a l'home? I cal respondre que a l'home la bonesa corporal i espiritual componen una bonesa, i així amb les altres qualitats.
84. Es pregunta: què és la vida de l'home? A això cal respondre que és aquella forma composta de vegetativa, sensitiva, imaginativa i racional.
85. Què és la mort de l'home? Cal respondre que la separació de les potències elementativa, vegetativa, sensitiva, imaginativa i racional.
86. Es pregunta: és visible l'home? I cal dir que no, ja que la vista només pot veure el color i la figura.
87. Es pregunta: a l'home l'enteniment i la memòria són una mateixa potència? I cal respondre que no; doncs si fossin una mateixa potència, l'entesa no seria successiva en l'adquisició de les espècies, ni les oblidaria ni les ignoraria. I perquè, a més, seria excessivament fort a l'objecte, contra la llibertat de la voluntat. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre l'home.

e) De les qüestions del cinquè subjecte, que és la imaginativa

- 88. Es pregunta: la imaginativa s'imagina les coses imaginables a la seva manera, igual que la sensitiva sent les coses sensibles?
- 89. Es pregunta: quina és la causa per la qual la imaginativa abstreu les espècies dels objectes sensibles?
- 90. Es pregunta: què és la imaginativa?
- 91. Té la imaginativa correlatius?
- 92. Augmenta la imaginativa en augmentar el seu acte?
- 93. La imaginativa és una potència més elevada que la sensitiva?
- 94. La imaginativa té instint i gana específica?
- 95. Com la sensitiva impedeix l'acte de la imaginativa?
- 96. Per què la imaginativa no és tan potent a les coses sensibles com la sensitiva? Ves al subjecte de la imaginativa.
- 97. Es pregunta: la sensitiva sent la imaginativa? I cal respondre que les potències inferiors no actuen a les superiors.

f) De les qüestions del sisè subjecte, que és la sensitiva

- 98. Es pregunta: quina d'aquestes dues potències sent la gana i la set: el gust o el tacte? I cal respondre que aquella que millor es correspon amb l'objecte.
- 99. El gust sent la gana o la set amb l'instint i la gana, igual que la vista sent l'objecte pintat amb el color? Ves a la segona espècie de la regla E.
- 100. Es pregunta: a partir de què la sensitiva sent els objectes sensibles? i cal respondre que qualsevol sentit particular sent el seu objecte sensible mitjançant la forma específica, igual que el subjecte acolorit pinta el vidre on es troba.
- 101. La sensitiva té quantitat puntual i lineal? I cal respondre que la sensitiva arriba tan ràpidament a l'objecte de lluny com de prop.
- 102. La sensitiva, igual que té un sentit comú, té també un poder, un instint i una gana comuna?
- 103. Es pregunta: què és la sensitiva?
- 104. Amb quines coses és la sensitiva comuna, i amb quines particular?
- 105. De què viu i es nodreix la sensitiva?
- 106. La sensitiva és perceptible amb els sentits? Ves al subjecte de la sensitiva.

g) De les qüestions del setè subjecte, que és la vegetativa

- 107. La vegetativa actua per mitjà de la seva espècie?
- 108. La vegetativa té alguna cosa en virtut del que sigui comú i particular, com la sensitiva?
- 109. La quantitat de la vegetativa és puntual o lineal?
- 110. Es pregunta: què és la vegetativa? i per la segona espècie de la regla C: què té en si mateixa?
- 111. Es pregunta: De què viu, es nodreix i creix la vegetativa i en quin subjecte està plantada?
- 112. Què és la mort de la vegetativa? Aneu al subjecte de la vegetativa, on es troben implícites les solucions a aquestes qüestions,

h) De les qüestions del vuitè subjecte, que és l'elementativa

- 113. Què és l'elementativa?
- 114. L'elementativa té moltes espècies com la sensitiva?
- 115. L'elementativa té els correlatius?
- 116. La flama de la vela elementa la metxa del llum en si mateixa quan l'encén?

117. La flama de la vela encén la metxa amb l'aire, igual que la vista percep amb la llum l'objecte acolorit?
118. L'elementativa és la causa de la longitud, l'amplitud, la profunditat i la plenitud?
119. L'elementativa és l'espècie comuna dels elements?
120. L'elementativa pot estar en un subjecte una vegada que se n'han separat els elements?
121. L'elementativa és la font dels punts, de les línies i de les figures?
122. L'elementativa es mou naturalment amb el seu instint i gana, lleugeresa, pes, calor, etc., igual que l'home es mou a si mateix artificialment amb els peus?
123. L'elementativa pot tenir una naturalesa sense els correlatius substancials?
124. Als cossos elementats es troben els elements en acte?
125. L'elementativa té quantitat continuada per tots els llocs sota l'esfera lunar?
126. Hi ha dues calors, dues sequedats, dues blancors, etc.? Solució: vés al subjecte de l'elementativa i n'extreu les solucions, amb l'enteniment condicionat i exercitat per aquesta Art.
127. Hi ha un cinquè element? I cal respondre que no, ja que en els cossos elementats són suficients quatre complexions.

i) De les qüestions del novè subjecte, que és la instrumentativa

Més amunt ja hem plantejat qüestions relatives a la instrumentalitat natural, per la qual cosa aquí volem plantejar-les sobre la instrumentalitat moral.

128. Es pregunta: què és la moralitat?
129. Es pregunta: què és la justícia, la prudència, etc.?
130. Es pregunta igualment: què és l'avarícia, la gola, etc.? Ves al novè subjecte de la instrumentativa, i actua segons se t'indica en allò que s'hi tracta.
131. També es pregunta: la justícia és bona? I cal respondre que sí; doncs, altrament la injustícia no seria dolenta.
132. A més, es pregunta: la justícia té correlatius? I cal dir que sí; doncs, en cas contrari, no podria ser un hàbit, i no tindria res en allò que estar sustentada i assentada. Igual que s'ha dit a propòsit d'aquestes coses, de la mateixa manera es poden plantejar qüestions sobre la justícia per mitjà de tots els principis i de totes les regles. I com s'ha tractat de la justícia, també es pot tractar sobre altres hàbits virtuoses.
133. Els vicis són simplement principis privatius? I cal respondre que sí, ja que no tenen cap conveniència amb les virtuts, ja que en aquestes l'agent, l'agible i els instruments concorden mútuament a l'objecte virtuós. I n'hi ha prou amb el que s'ha dit sobre les qüestions morals, a causa de la brevetat; sobretot quan a l'Art magna les hem tractat amb més amplitud.

12. De les qüestions de les cent formes

Les qüestions de les cent formes es poden plantejar de tantes maneres com diferents són les formes en els nou subjectes; com a "entitat", etc., que és una forma en Déu, una altra a l'àngel, una altra al cel, etc. Com quan es pregunta:

134. ¿L'entitat de Déu és el començament de totes les entitats? I cal respondre que sí, ja que la seva bonesa és el començament de totes les boneses, la seva grandesa el de totes les grandeses, la seva eternitat el de totes les durades. Això no obstant, no es pot afirmar de l'entitat de l'àngel, del cel, etc. I així, cada forma, en ser diferent de les altres, ha de ser considerada amb els principis i les regles.
135. Es pregunta: l'essència i l'ésser són convertibles mútuament? i cal respondre que són convertibles en Déu, ja que en Ell no hi ha res superior ni inferior. Però a

l'àngel, al cel, etc., no són convertibles, ja que en ells l'ésser existeix per l'essència, i no al revés, per la qual cosa en aquests subjectes l'essència és superior, i l'ésser inferior. Poden formular-se qüestions sobre la unitat de Déu d'una manera, d'una altra manera sobre la unitat de l'àngel, i d'una altra manera sobre la unitat del cel, etc., com quan es pregunta:

136. Li correspon a la unitat de Déu unir allò infinit? I cal respondre que sí, doncs, si no unís allò infinit, aquesta unitat no podria ser infinita, ja que el seu poder seria finit i lligat, i ocios en l'eternitat; i el mateix es pot dir de la divina bonesa, grandesa, etc., allò que és impossible.
137. Si es pregunta, però, sobre la unitat de l'àngel, si li correspon unir, cal respondre segons les condicions de la unitat; o sigui, que un parlar moralment i objectivament, un estimar, un entendre i un bonificar uneixen un àngel amb un altre. No afirmo amb això que un àngel s'uneixi a un altre àngel, cosa que no és possible, segons ja s'ha indicat, igual que un cel tampoc no es pot unir a un altre cel; però, efectivament, la unitat del cel causa les unitats inferiors. No passa el mateix amb la unitat de l'home, ja que un home es pot unir a un altre i generar un altre home. I així amb els altres subjectes, cadascú a la seva manera.
138. Es pregunta: hi ha pluralitat en Déu? I cal respondre que sí, si prenem en consideració els seus correlatius, significats per la segona espècie de la regla C, sense els quals no podria tenir a Sí una operació infinita i eterna bonificant, magnificant, eternificant. etc.; i així les seves raons serien limitades i ocioses, cosa que és impossible. No passa el mateix amb la pluralitat de l'àngel, ja que està compost -detius i de -bles respecte a la simplicitat divina; de la mateixa manera, el cel és més compost que no pas l'àngel, i l'home més compost que el cel.
139. Es pregunta: en Déu hi ha naturalesa? I cal respondre que sí; perquè tingui natural recordar, entendre i estimar, i també natural bonesa, grandesa. etc., i perquè aquestes mateixes raons li siguin naturals, de manera que produeixi un bé infinit i etern, i li correspongui natural. No passa el mateix amb la naturalesa angèlica, ja que és finita i creada. Això no obstant, li correspon natural, ja que té espècies innates i naturals, amb què es representa els objectes de manera objectiva i natural. I igualment pot tractar-se de la naturalesa del cel, a la seva manera, i segons els seus principis i les seves regles naturals i específiques, amb els quals actua naturalment i específicament. I es pot dir el mateix de la naturalesa dels altres subjectes, a la seva manera.

Per tot el que s'ha dit, l'estudiós pot plantejar qüestions sobre les cent formes, i resoldre-les, aplicant a les qüestions un tractament divers en cada cas segons es refereixin a cadascun dels nou subjectes, diferents entre si, i conservant-ne a cada forma la definició, enunciada més amunt. D'aquesta manera, l'entesa coneix com pot adquirir un caràcter molt general per plantejar moltes qüestions i resoldre-les segons el mètode indicat en l'evacuació de la tercera figura i en la multiplicació de la quarta. I així, qui podria explicar les qüestions i les solucions que es poden generar? I n'hi ha prou amb el que s'ha dit pel que fa a les qüestions de les cent formes, a causa de la brevetat.

DE LA DOTZENA PART, QUE ÉS DE L'HABITUACIÓ

Aquesta part tracta sobre l'habituació d'aquesta Art i es divideix en tres parts. La primera tracta sobre les tretze parts en què es divideix aquesta Art, i l'estudiós s'hi ha d'habituat per saber aplicar la qüestió al lloc o als llocs que convinguin amb aquesta qüestió, segons la proporció de la seva matèria.

La segona part indica que s'habitui a la manera i al procés del text d'aquesta Art, atenent-se a la manera del text per provar i resoldre les qüestions noves segons són explicades al text; igual que un exemple permet declarar i exemplificar-ne un altre exemple.

La tercera part implica que l'estudiós disposi d'una manera de multiplicar les qüestions i les solucions cap a una mateixa solució, com es significa mitjançant la tercera i la quarta figures i mitjançant la taula. I n'hi ha prou amb el que hem dit a propòsit de l'habitució, a causa de la brevetat

DE LA TRETZENA PART, QUE ÉS DEL MODE D'ENSENYAR AQUESTA ART

Aquesta part es divideix en quatre. La primera és que l'estudiós sàpiga bé de memòria l'alfabet, i les figures, les definicions i les regles, així com la distribució de la taula. La segona part és que expliqui bé el text als alumnes, raonablement, sense aduir autoritats externes. Els alumnes han de llegir i interpretar el text i, en cas de dubte, preguntar al mestre/a.

La tercera part és que el mestre o estudiós plantegi les qüestions davant dels alumnes i les resolgui raonablement segons el mètode de l'art; doncs sense la raó no podrà fer-la servir correctament. Convé, doncs, saber que aquesta Art té tres amics: subtileza d'enteniment, raó i bona intenció. Sense aquestes tres coses, ningú no pot aprendre aquesta Art.

La quarta part és que l'estudiós plantegi qüestions als alumnes perquè les responguin ells mateixos, i que els digui que multipliquin les raons per a una mateixa conclusió, i també que trobin llocs mitjançant els quals sàpiguen respondre i multiplicar les raons. En cas que els alumnes no sàpiguen respondre, ni multiplicar ni trobar les raons, aleshores l'estudiós o el mestre els ha d'ensenyar a fer-ho.

DEL FI D'AQUESTA ART

A honor i loor de Déu i per a utilitat pública va acabar Ramon aquest llibre a Pisa, al monestir de Sant Donnì, el mes de gener de l'any 1307 de l'encarnació del nostre senyor Jesucrist. Amen.